

BRUKA ELLER FÖRBRUKA?

Jordbruksmarkens status i den fysiska planeringen och intressekonflikter mellan bostadsutveckling och livsmedelsförsörjning

Astrid Helgesson Liljedahl

Självständigt arbete • 30 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Landskapsarkitektprogrammet

Alnarp 2025

Bruka eller förbruka?

Jordbruksmarkens status i den fysiska planeringen och intressekonflikter mellan bostadsutveckling och livsmedelsförsörjning

Cultivate or exploit?

Agricultural land in spatial planning and the conflict between housing and food security

Astrid Helgesson Liljedahl

Handledare:	Anders Larsson, Sveriges Lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator:	Marie Larsson, Sveriges Lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. examinator:	Anna Peterson, Sveriges Lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Omfattning:	30 hp
Nivå och fördjupning:	A2E
Kurstitel:	Independent Project in Landscape Architecture
Kurskod:	EX0846
Program:	Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2025
Omslagsbild:	Astrid Helgesson Liljedahl
Upphovsrätt:	Om inget annat anges är fotografier tagna av författaren. Alla illustrationer är författarens egna om inget annat anges.
Nyckelord:	<i>Intressekonflikter, markanvändning, exploatering, jordbruksmark</i>

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt. Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

PÄRUP

Tack

Jag vill börja med att rikta ett varmt tack till de personer som stöttat mig under arbetet med denna uppsats. Ett särskilt tack till mina fantastiska vänner Evelina, Moa, Sandra och Jessi för ert tålamod, stöd och uppmuntran. Jag vill även rikta ett tack till min handledare Anders Larsson för inspiration och vägledning. Slutligen vill jag tacka mina föräldrar och pojkvän för stöd och pepp i arbetets med- och motvindar.

Astrid Helgesson Liljedahl

Sammanfattning

Jordbruksmark är ur ett mänskligt perspektiv en icke förnybar resurs som vi måste hushålla med för att säkra de ekosystemtjänster som den tillhandahåller. Samtidigt tas allt mer jordbruksmark i anspråk för städers möjlighet att expandera och tillgodose bostadsbehovet till en växande stadsbefolkning. Parallellt försvinner stora mängder jordbruksmark runt om i världen på grund av torka och ökenspridning, processer som förväntas öka till följd av klimatförändringarna. Den minskade tillgången på jordbruksmark hotar det globala livsmedelssystemet och riskerar att försämra förutsättningarna för en trygg livsmedelsförsörjning. Sverige är inte ett undantag från denna utveckling. Redan år 2015 varnade jordbruksverket för att det saknades 0,1 hektar jordbruksmark per person per år i landet och året innan beräknade de att runt 70 000 hektar jordbruksmark har tagits i anspråk för tätorter och städers utvidgning sedan år 1960. En siffra som ökat sedan mätningen gjordes. Bland de län som exploaterat mest på jordbruksmark finns Skåne vilket är särskilt problematiskt eftersom de rymmer Sveriges bördigaste åkermarker.

Trots befintliga lagar och flertalet varningar från myndigheter och organ så fortsätter exploateringen. Bland annat varnar FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation att världens jordbruksmark behöver producera uppemot 50 % mer år 2050 för att möta efterfrågan och EU uppmanar sina medlemsländer att avstå exploatering på jordbruksmark och istället fokusera på att bygga på redan ianspråktagen mark. De båda varnar även för att globala kriser såsom konflikter, krig och pandemier kan ge allvarliga konsekvenser för det globala livsmedelssystemet. Sveriges regering har uppmärksammat detta vilket märks tydligt i den senaste Livsmedelsstrategin där de trycker på att öka både Sveriges inhemska livsmedelsproduktion och landets livsmedelsberedskap.

Denna studie syftar till att undersöka hur beslutsfattande organ och myndigheter förhåller sig till bevarande av jordbruksmark och exploatering. Dessutom görs en exempelstudie av Kävlinge kommun för att undersöka ett praktiskt exempel på hur jordbruksmark kan hanteras i den fysiska planeringen och vilka intressekonflikter som kan uppstå mellan en värdefull resurs och bebyggelseutveckling.

Nyckelord: *Exploatering, Intressekonflikter, Markanvändning, Jordbruksmark*

Abstract

Agricultural land is from a human perspective a non-renewable resource that we must conserve to secure the ecosystem services it provides. At the same time, more and more agricultural land is being used to enable cities to expand and meet the housing needs of a growing urban population. At the same time, large amounts of agricultural land around the world are disappearing due to drought and desertification, processes that are expected to increase as a result of climate change. The reduced availability of agricultural land threatens the global food system and risks deteriorating the conditions for a secure food supply. Sweden is no exception to this development. As early as 2015, the Swedish Board of Agriculture warned that there was a shortage of 0.1 hectares of agricultural land per person per year in the country, and the year before they estimated that around 70,000 hectares of agricultural land had been used for urban areas and urban expansion since 1960. A figure that has increased since the measurement was made. Skåne is among the counties that have exploited the most agricultural land in Sweden which is particularly problematic because it contains the country's best and fertile agricultural land.

Despite existing laws and several warnings from authorities and agencies, the exploitation continues. Among other things, the UN Food Federation warns that the world's agricultural land needs to produce up to 50 % more by 2050 to meet the demand, and the EU calls on its member states to avoid exploiting agricultural land and instead focus on building on already claimed land. Both agencies also warn that global crises such as conflicts, wars and pandemics can have serious consequences for the global food system. Sweden's government has paid attention to this, which is clearly visible in the latest Food Strategy, where they push to increase both Sweden's domestic food production and the country's food preparedness.

This study aims to examine how decision-making agencies and authorities relate to the preservation of agricultural land and exploitation. In addition, an example study of Kävlinge municipality is carried out to investigate a practical example of how agricultural land can be managed in the physical planning and which conflicts of interest can arise between a valuable resource and housing development.

Key words: *Exploitation, Conflicts of interest, Land use, Agricultural land*

Innehållsförteckning

Inledning.....	11
Syfte.....	12
Frågeställningar	12
Avgränsning.....	13
Tidigare forskning.....	14
Metod	16
Bakgrund	21
Bakgrund del 1.....	21
Intresse- och målkonflikter i markanvändning	21
Städerna växer	22
Förhållandet mellan landsbygd och stad	24
Effekter av exploatering på jordbruksmark	25
Bakgrund del 2.....	34
Kävlinge kommun.....	34
Betydelsen av översiktsplanering.....	38
Resultat.....	40
Hur exploatering- och bevarande av jordbruksmark belyses i olika organ och myndigheter	40
Globalt - FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO)	40
Europa - Europeiska Unionen (EU)	43
Nationellt – Sveriges regering & Landsbygds- och infrastrukturdepartementet	47
Skåne – Länsstyrelsen Skåne & Region Skåne.....	50
Länsstyrelsen Skåne - Markhushållning i planeringen - Jordbruksmarken i Skåne.	51

Region Skåne – Anspråk på jordbruksmark – kartläggning för Skåne.....	54
Kävlinge kommuns översiktsplan gällande exploatering av jordbruksmark	62
Kävlinge kommuns förtätningsstrategi	66
Intressekonflikten Lödde Öster	73
Diskussion.....	78
Metodreflektion och fortsatta studier	86
Efterord	87
Källor.....	89

Figurförteckning

FIGUR 1. ÅKERMARK PER PERSON 1800–2015, HEKTAR. KÄLLA: SCB 2019. S.37	27
FIGUR 2 JORDBRUKSMARK SOM ÖVERGÅTT TILL ANNAN MARKANVÄNDNING MELLAN ÅR 2000 OCH 2020. KÄLLA: REGION SKÅNE, 2024A.....	35
FIGUR 3 DETALJPLAN LÖDDE ÖSTER. KÄLLA: KÄVLINGE KOMMUN, 2025B.....	37
FIGUR 4. STRATEGI VID IANSPRÅKTAGANDE AV MARK. KÄLLA: EUROPEISKA KOMMISSIONEN. 2021C.....	44
FIGUR 5 FIGUREN VISAR KATEGORIER OCH ÄNDAMÅL VID EXPLOATERING AV JORDBRUKSMARK MELLAN 2000 OCH 2020 I SKÅNE. KÄLLA: REGION SKÅNE. 2024A.	55
FIGUR 6 EXPLOATERING PÅ JORDBRUKSMARK TILL ÅR 2040. TABELLSKAPARE: ASTRID HELGESSON LILJEDAHL. KÄLLA: REGION SKÅNE, 2024A.....	58
FIGUR 7 EXPLOATERING PÅ JORDBRUKSMARK TILL ÅR 2070. TABELLSKAPARE: ASTRID HELGESSON LILJEDAHL. KÄLLA: REGION SKÅNE, 2024A.....	59
FIGUR 8 ANDRA ANSPRÅK PÅ JORDBRUKSMARK TILL ÅR 2070. TABELLSKAPARE: ASTRID HELGESSON LILJEDAHL. KÄLLA: REGION SKÅNE, 2024A.....	59
FIGUR 9 EXPLOATERING PÅ JORDBRUKSMARK TILL ÅR 2100. TABELLSKAPARE: ASTRID HELGESSON LILJEDAHL. KÄLLA: REGION SKÅNE, 2024A.....	60
FIGUR 10 ANDRA ANSPRÅK PÅ JORDBRUKSMARK TILL ÅR 2120. TABELLSKAPARE: ASTRID HELGESSON LILJEDAHL. KÄLLA: REGION SKÅNE, 2024A.....	61
FIGUR 11. KÄVLINGE KOMMUNS PLANERADE BOSTADSUTVECKLING ENLIGT ÖVERSIKTSPLAN 2040. KÄLLA: KÄVLINGE KOMMUN. 2022A. ÖVERSIKTSPLAN 2040 DEL 1, S.55.....	65
FIGUR 12 KARTA ÖVER UTBYGGNADSOMRÅDEN SOM TAR JORDBRUKSMARK I ANSPRÅK. KARTOGRAF: ASTRID HELGESSON LILJEDAHL. KÄLLA: KÄVLINGE KOMMUN 2022A. FLYGFOTO: LANTMÄTERIET 2025.	65
FIGUR 13 ANALYSMODELLEN I FÖRTÄTNINGSSTRATEGIN. TABELLSKAPARE: ASTRID HELGESSON LILJEDAHL. KÄLLA: KÄVLINGE KOMMUN & SPACESCAPE, 2017.....	68
FIGUR 14 DRIVKRAFTER FÖR FÖRTÄTNING I KÄVLINGE KOMMUN. KÄLLA: KÄVLINGE KOMMUN & SPACESCAPE, 2017. SPACESCAPE, 2016.	69
FIGUR 15 FÖRSLAG FÖR DELSTRATEGI 2. KÄLLA: KÄVLINGE KOMMUN & SPACESCAPE, 2017.....	70
FIGUR 16 32 HEKTAR JORDBRUKSMARK SKULLE TAS I ANSPRÅK GENOM FÖRTÄTNINGSSTRATEGINS DELOMRÅDE 2. KÄLLA: LANTMÄTERIET MIN KARTA. HÄMTAT: 2025.....	71
FIGUR 17 KÄVLINGE KOMMUNS UTBYGGNADSPLANER PÅ JORDBRUKSMARK, ÖVERLAPPAT MED JORDKLASSIFICERING. KARTOGRAF: ASTRID HELGESSON LILJEDAHL. KÄLLA UTBYGGNADSOMRÅDEN: KÄVLINGE KOMMUN 2022A. KÄLLA JORDKLASSIFICERING: LÄNSSTYRELSEN SKÅNE 2023.....	72
FIGUR 18 KÄVLINGE KOMMUNS PLANERADE UTBYGGNADSOMRÅDEN OCH LÖDDE ÖSTER UTPEKAT. KARTOGRAF: ASTRID HELGESSON LILJEDAHL. KÄLLA: KÄVLINGE KOMMUN, 2022A. FLYGFOTO: LANTMÄTERIET MIN KARTA, HÄMTAT: 2025.....	73

Inledning

“Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk.” (Miljöbalken 3 kap. 4 §).

Citatet ovan är hämtat från Miljöbalken, angående exploatering på jordbruksmark. Trots lagtexter som denna och flertalet uppmaningar samt varningar via olika organ och myndigheter, försvinner Sveriges jordbruksmark i snabb takt. Jorden rymmer allt fler världsinvånare och klimatet sätter hög press på möjligheterna att odla runt om i världen (Jordbruksverket, 2020a). Högklassig jordbruksmark i Sverige exploateras för att ge plats åt bostäder, infrastruktur, handels- och verksamhetsområden.

Jordbruksmark är utöver att vara högst betydande för produktion av livsmedel även viktigt för att möta några av framtidens utmaningar kopplat till klimatförändringar (Hasselberg, et al., 2015). Behovet att hantera en växande befolkning samtidigt som jordbruksmarken skyddas och bevaras är en svår uppgift som Sverige delar med många europeiska städer. Historiskt sett har många städer byggts upp intill bördig jordbruksmark vilket skapar intressekonflikt mellan livsmedelsproduktion och exploatering när urbana områden expanderar (Europeiska miljöbyrå, 2019). I Sverige är Skåne det län som exploaterat mest jordbruksmark i Sverige under tidsperioden 2016–2020, trots att Skåne bär den bördigaste jorden i landet och tillhör bland de mest produktiva i världen (Jordbruksverket, 2020b). I en tid som kantas av utmaningar i form av klimatförändringar, krig, förlorad biologisk mångfald och rubbade ekosystem är bevarandet av jordbruksmark högst aktuell för att möta framtidens utmaningar (Wikström & Länsstyrelsen Gävleborg, 2023).

Ekonomisk tillväxt och befolkningstillväxt är vanliga argument för kommuner att växa och bygga ut på jordbruksmark (Norberg & Högberg, 2023). Genom att skapa attraktiva städer och tätorter försöker kommuner locka fler invånare, vilket kan generera mer skatteintäkter och större möjligheter att låta staden växa och följa med i samhällsbyggnadstrender (ibid). Till följd av detta ökar risken att kommuner planlägger utbyggnad på jordbruksmark för att skapa snabba, kortsiktiga vinster istället för en långsiktigt hållbar markanvändning där jordbruksmark bevaras (Hasselberg, et al., 2015).

Syfte

Syftet med detta uppsatsarbete är att belysa hur olika organ och myndigheter diskuterar och belyser exploatering av jordbruksmark och utifrån en exempelstudie av Kävlinge kommun undersöka tillämpning och praktiska konsekvenser av detta.

Frågeställningar

1. Hur diskuterar och belyser olika organ och myndigheter exploatering av jordbruksmark?
 - a. Hur beskrivs generellt exploatering av jordbruksmark?
 - b. Vilka strategier eller handlingsplaner beskrivs?
2. Hur behandlar Kävlinge kommuns översiktsplan exploatering av jordbruksmark?
 - a. På vilket sätt relaterar kommunens förtätningsstrategi till kommunens översiktsplan?
 - b. Hur kan en intressekonflikt i kommunen se ut och hur har rättssystemet hanterat denna?

Avgränsning

Frågor som rör exploatering på jordbruksmark, markanvändning och omvandling av mark samt intressekonflikter som följd, är komplexa och omfattande. Dessa områden berör många olika perspektiv, aktörer och skalor och kan diskuteras i en mängd sammanhang. Eftersom området är omfattande har det varit nödvändigt att avgränsa uppsatsen för att göra ämnet hanterbart, både för uppsatsens omfattning och tillgängliga tidsram. Avgränsningen syftar även till att ge läsaren greppbar beskrivning av situationen, utan förkunskaper inom ämnet sedan tidigare.

Detta arbete behandlar markanvändning i relation till exploatering av jordbruksmark i en svensk kontext, med särskilt fokus på Skånes förutsättningar. För att öka förståelsen för den svenska situationen och belysa det i ett större sammanhang så presenteras även europeiska och globala perspektiv via EU:s och FN:s riktlinjer. Dessa aktörer påverkar direkt och indirekt Sveriges utveckling av genom lagstiftning och strategiska prioriteringar.

Det finns betydligt fler mellanstatliga organ utöver EU och FN som påverkar Sveriges utveckling och som inte representeras i denna uppsats, till exempel NATO, Nordiska rådet och OECD (Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling).

Frågor som rör markresurser, markanvändning, exploatering och livsmedelsproduktion har betydligt mer djupgående och komplexa dimensioner än vad som framgår i denna uppsats. Framförallt har dessa frågor väsentligt olika perspektiv i industriland och utvecklingsland där faktorer som kolonialism och ojämlika handelsrelationer spelar en stor roll. I denna uppsats berörs FAO:s arbete översiktlig men ytterligare fördjupning i internationellt perspektiv (utöver Europa) har jag, på grund av uppsatsens omfång och syfte, valt att inte fördjupa mig i. Det globala livsmedelssystemet och betydelsen av Sveriges livsmedelsproduktion i ett internationellt perspektiv kan utgöra en intressant och viktig framtida studie.

Tidigare forskning

I takt med att samhället ställs inför allt fler komplexa kriser, från pandemier till klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald, har frågor som berör markanvändning fått en allt mer central roll i forskningen. För 7 år sedan startade Lunds universitet samverkansplattformen *LU Land* som syftar till att lyfta och diskutera målkonflikter som relaterar till hållbar markanvändning (Håkansson, 2022). Över 60 forskare är involverade i LU Land och över 200 organisationer har deltagit i olika arrangemang som anordnats genom plattformen (ibid). Samverkansinitiativet har identifierat 15 utmaningar som de menar är *särskilt viktiga att lösa för en framtida hållbar markanvändning*:

”Utveckla verktyg som gör att forskningen kan bidra på ett bättre sätt till dialog mellan aktörer och sektorer för att lösa målkonflikter mellan produktion och miljömål men också mellan olika miljömål.”

”Säkerställa att det finns tillräckligt med odlingsbar mark för att säkerställa framtidens livsmedels-och biomassaproduktion.”

(von Post, et Al., 2020, s.4).

Dessa är 2 av de 15 utmaningar som LU Land har identifierat i sitt arbete vars syfte är att initiera ny forskning och kunskapsspridning om hållbar markanvändning. En central del i att närma sig utmaningarna menar de är samverkan och diskussion mellan olika sektorer för att hantera intressekonflikter och möjliga synergier i frågor som berör begränsade markresurser och hushållning (von Post, et al., 2020).

Förlust av biologisk mångfald i relation till både jordbruksverksamhet och exploatering av jordbruksmark utgör ämnet i många nationella och internationella forskningsstudier. I Sverige bedrivs forskning av biologisk mångfald vid bland annat Sveriges lantbruksuniversitet genom *Centrum för biologisk mångfald*. Deras forskning omfattar både naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga inriktningar. Ett av deras fokusområden är kulturhistoriska naturmiljöer vars biologiska mångfald i stor grad

skapats genom mänsklig påverkan och som är beroende av fortsatt skötsel för att bevara artrikedomen. De forskar även på framtidens multifunktionella jordbrukslandskap där de undersöker möjligheten till högre biologisk mångfald i jordbruket samtidigt som produktion av jordbruksprodukter fortsätter (Centrum för biologisk mångfald, 2024).

Bland internationella studier om förlust av biologisk mångfald relaterat till förändrad markanvändning finns många välkända forskare. Bland annat forskaren Gretchen C. Daily vid Stanford University som publicerat över hundra vetenskapliga artiklar och ett dussin böcker i området. Dailys forskning fokuserar bland annat på samordning av bevarande av biologisk mångfald inom jordbruket.

Daily medverkade i rapporten *Sustainable intensification of agriculture for human prosperity and global sustainability* vid Kungliga Vetenskapsakademin år 2017. I rapporten varnar forskargruppen för att utveckling av jordbruket är akut nödvändig och att de sociala- och ekologiska påfrestningar i det globala livsmedelssystemet utgör en aldrig tidigare skådad utmaning. Forskarna lyfter fram att en hållbar intensifiering av jordbruket är en oundviklig åtgärd för att säkerställa markens förmåga att tillgodose sociala behov och leva upp till hållbarhetskriterier. Detta innebär inte bara att marken ska trygga livsmedelsproducering, utan också främja viktiga ekosystemtjänster såsom översvämningskontroll och klimatstabilisering kan tryggas (Rockström, et al., 2017). Enligt rapporten krävs en *grön revolution* med ambitiösa hållbarhetsmål. Bland annat betonar de att exploatering av jordbruksmark måste vara mycket begränsad eller uppstå helt och att förlust av biologisk mångfald måste stoppas (ibid). Forskarna menar att jordbruket har potential att omvandlas från att vara en *fiende* bakom den globala miljökrisen till att bli en *vän* som bidrar positivt till global hållbarhet. Detta genom att tillämpa långsiktigt hållbara insatser i alla delar av jordbruksutvecklingen som kan öka jordbrukets naturkapital och resiliens vilket i sin tur kan leda till ökad produktivitet och en förbättrad livsmedelsförsörjning.

Metod

Empirisk studie med kvalitativ ansats

Detta arbete är en empirisk studie, där materialet i huvudsak kommer från myndigheter, kommuner och andra organ. Dessa källor har analyserats för att fördjupa förståelsen i enighet med uppsatsens syfte. Arbetet utgår från en kvalitativ ansats som syftar till att åstadkomma en helhetsbeskrivning av det undersökta, metoden är främst inriktad på att utforska meningar och innebörder snarare än att identifiera statistiskt verifierbara samband (Alvehus, 2019).

Metoden syftar till att belysa komplexitet och nyansrikedom i olika samband och en central del av metoden är tolkning, där forskarens roll är att analysera ett fenomen och bidra till en mer generell förståelse för fenomenet (Albehus, 2019). Som "uttolkare" i en kvalitativ metod är målet att delta i en vetenskaplig diskussion för att bredda, fördjupa och tillföra nya perspektiv på det undersökta fenomenet (ibid).

Vetenskaplig litteratur

Sökningar efter vetenskapliga artiklar och litteratur har gjorts i databaser som *Google Scholar*, *Researchgate* och SLU-bibliotekets sökmotor *Primo*. Sökord som använts är bland annat *tätortsutlesning*, *jordbruksmark i fysisk planering*, *markomvandling*, *exploatering* och *hållbar markanvändning*. Många av de källor som använts har samlats in genom en iterativ process där artiklar, rapporter eller litteratur har refererat till källor som lett mig vidare till annan relevant information. Min handledare har även rekommenderat ett antal relevanta källor.

Dokumentstudie

Dokumentstudien syftar till att analysera och tolka befintliga dokument som rapporter, artiklar och domslut. Urvalet av dokument har gjorts med hänsyn till deras relevans för uppsatsens frågeställningar, därav särskilt fokus på dokument som rör markanvändning

och exploatering på jordbruksmark. Syftet med dokumentstudien är att belysa hur olika aktörer som har en ledande och styrande roll i beslutsfattande och utveckling av handlingsplaner och policys, förhåller sig till dessa frågor. De dokument som utgör grunden för resultatdelen kommer från:

- FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO)
- EU
 - o Europeiska kommissionen
 - o Europaparlamentet
 - o Europeiska miljöbyrån (EEA)
- Sveriges regering
- Länsstyrelsen Skåne
- Region Skåne
- Kävlinge kommun
- Växjö tingsrätt mark- och miljödomstol

Som kan tydas utgörs dokumentstudien från fem olika geografiska skalor: globalt, europeiskt, nationellt, regionalt (Skåne) och lokalt (Kävlinge). Anledningen till detta är att belysa hur exploatering av jordbruksmark behandlas och diskuteras i olika sammanhang, från den globala nivån av FN till den lokala nivån i Kävlinge kommun. De valda dokumenten speglar de olika aktörernas perspektiv och erfarenheter och visar hur dessa relaterar och skiljer sig åt. Globala och europeiska riktlinjer har ofta stor inverkan på nationella riktlinjer som i sin tur påverkar lokala beslut. Genom att analysera dokument från olika nivåer får jag ett nyanserat resultat av hur olika aktörer förhåller sig till intressekonflikter i markanvändningsfrågan och specifikt om exploatering på jordbruksmark. I resultatet återberättas stora delar av dokumentens innehåll och hur organen, myndigheter och kommunen förhåller sig till exploatering av jordbruksmark. Återgivningen av innehållet har identifierats och sammanfattats av mig men sker objektivt och utan tolkning för att spegla formuleringar som aktörerna själva uttrycker i dokumenten.

Exempelstudie med tillhörande dokumentstudie

Exempelstudien syftar till uppsatsens innehåll som berör Kävlinge kommun och intressekonflikten Lödde Öster. Syftet med exempelstudien har varit att fördjupa förståelsen för hur planering av utbyggnadsområden på jordbruksmark kan se ut och hur olika styrdokument relaterar till varandra i praktiken. Kävlinge valdes ut som lämplig kommun till exempelstudien eftersom kommunen har flera utbyggnadsplaner som tar jordbruksmark i anspråk. Kommunen innehåller högklassig åkermark, främst 10–9 klassig och resterande 8–6 klassig åkermark.

Dokumentet som studerats i exempelstudien är Kävlinge kommuns översiktsplan 2040 som antogs av kommunfullmäktige och fick laga kraft år 2022. Översiktsplanen består av 3 delar:

Del 1: *Planförslaget*

Del 2: *Planförutsättningar*

Del 3: *Konsekvensbeskrivning med miljöbedömning*

Översiktsplanens samtliga delar är omfattande och berör mycket mer utöver innehåll som relaterar till bevarande- och exploatering av jordbruksmark. Som hjälpmedel att navigera till delar som berör uppsatsens syfte så har jag använt hjälpmedel som söker efter relevanta ord i en text. Sökord har varit bland annat *jordbruksmark*, *exploatering* och *förtätning*. I resultatet återberättas stora delar av kommunens ställningstagande och formuleringar i översiktsplanen för att återge hur kommunen ställer sig till exploatering- och bevarande av jordbruksmark. Återgivningen av innehållet har identifierats och sammanfattats av mig men sker objektivt och utan tolkning för att spegla formuleringar som kommunen själva uttrycker i dokumentet

Kommunens översiktsplan har jämförts med kommunens förtätningsstrategi. Det är kommunens samhällsbyggnadsförvaltning som tillsammans med konsultbolaget Spacescape AB har tagit fram planeringsunderlaget för förtätning i kommunen. Jämförelse mellan översiktsplanen och förtätningsstrategin är intressant eftersom de

båda presenterar förslag på utbyggnadsområden i kommunen. Resultatet mellan de två utbyggnadsplanerna skiljer sig stort där ett förslag tar betydligt mer jordbruksmark i anspråk. Förtätningstrategin beställdes av Kävlinges kommundirektör och blev antagen av kommunstyrelsen år 2017. Översiktsplanen antogs av kommunfullmäktige år 2022.

Utbyggnadsområdet Lödde Öster belyses i uppsatsen som ett praktiskt exempel på utbyggnadsområde som utgör en intressekonflikt i kommunen. Lödde Öster fick ett nej av mark- och miljödomstolen vars beslut överklagats av kommunen. Fallet har fungerat som ett praktiskt exempel på hur exploatering på jordbruksmark bedömts i rätten relaterat till miljöbalkens bestämmelser om exploatering på jordbruksmark. På grund av kommunens överklagande av Växjö tingsrätts mark och- miljödomstols beslut att säga nej till utbyggnadsområdet så har fallet placerats hos Svea hovrätt som ska besluta om överklagan godtages eller ej. Svea hovrätts beslutsprocess har pågått parallellt med min uppsatts och ett beslut från dem förväntas komma i början av sommaren 2025.

Offentligt domslut från Växjö tingsrätt mark- och miljödomstol målnummer P 2755–23 dom 2023-11-14 har begärts ut för att undersöka hur domstolen bedömt utbyggnadsområdet Lödde Öster.

Bakgrund

I denna del ges en översikt över de centrala frågorna kring exploatering av jordbruksmark och intressekonflikter som är relaterade till markanvändning samt presentation av exempelstudiens områden Kävlinge kommun och Lödde Öster. Bakgrundsdelen är uppdelad i två delar. I del 1 belyses först och främst hållbar markanvändning och komplexiteten i olika mänskliga och miljömässiga behov som behöver beaktas i markanvändningsplanering. Vidare belyses effekterna av växande städer och hur urbaniseringen påverkar tillgången på jordbruksmark. Därefter belyses förhållandet mellan stad och landsbygd och hur relationen mellan de har blivit allt mer distanserad. Effekterna av exploatering beskrivs i bakgrundens centrala del och behandlar bland annat minskad produktion av livsmedel och förlust av biologisk mångfald.

Vidare i del 2 av bakgrunden belyses översiktsplanens betydelse för att vägleda beslut om markanvändning och dess betydelse för att styra mängden jordbruksmark som exploateras. Avslutningsvis presenteras Kävlinge kommun och Lödde Öster som utgör fokusområde i uppsatsens exempelstudie.

Bakgrund del 1

Intresse- och målkonflikter i markanvändning

Hållbar markanvändning är en central del av samhället. Att förvalta, vårda och använda mark på ett hållbart sätt kräver komplexa avvägningar mellan olika intressen, behov och tidsperspektiv (von Post, et, 2020). Markanvändning omfattar en rad funktioner i landskapet. Bland annat resursutvinning, bebyggelse, infrastruktur, friluftsliv, hälsa, rekreation, välbefinnande, jordbruk, rennärning, klimatanpassning, livsmedel- och energiproduktion, skogsbruk, mark som kolsänka, våtmarker samt markens roll för det lokala klimatet och dess förmåga att ta upp eller bilda grundvatten (Formas, 2025).

En stor utmaning för vår tid är hur markens resurser ska säkerställa alla mänskliga- och miljömässiga behov. En del av behoven kan sammanfalla på samma typ av mark, men ofta är behoven motstridiga vilket kan leda till intressekonflikter (von Post, et, 2020). En vanligt förekommande intressekonflikt relaterat till markanvändning, och som länge utgjort en omdiskuterad fråga och debatt, är hur jordbruksmark tas i anspråk för exploatering (Region Skåne, 2024a). Den främsta anledningen till exploatering på jordbruksmark i Skåne är bostadsbebyggelse, men även anläggning av industri och infrastruktur tar allt mer jordbruksmark i anspråk (ibid). Dessutom sker Skånes största befolkningstillväxt i de sydvästra delarna av länet vars område även bär bland de bördigaste och högst klassade åkermarkerna i Sverige (Region Skåne, 2024b). Markbehov till nyare intressen så som energiproduktion och klimatrelaterade intressen blir även allt mer uppmärksammat runt om i världen (Region Skåne, 2024a).

Städerna växer

Varje år förlorar vi allt mer jordbruksmark till följd av exploatering vilket kan förstöra markens möjlighet att någonsin kunna vara odlingsbar igen (Region Skåne, 2024a). Konkurrensen mellan stadsutveckling och jordbruksmark är hög och det sker ofta att de mest bördiga jordbruksmarkerna tas i anspråk vid markexploatering (Europeiska kommissionen, 2023). Skåne är ett tydligt exempel på detta eftersom det är det län som uppnådde högst andel exploatering på jordbruksmark i Sverige under tidsperioden 2016 till 2020, trots att Skåne har Sveriges bästa jordbruksmarker (Elgåker & Kaaman, 2015). Många städer ligger i nära anslutning till produktiv jordbruksmark eftersom det under historien varit en förutsättning att producera livsmedel i nära anslutning till bosättning (Wretling & Jordbruksverket, 2013).

Till följd av urbaniseringen så har städer vuxit och expanderat vilket utvidgat städernas markanspråk för bostäder, infrastruktur och verksamhetsområden. Jordbruksverket beräknade år 2014 att omkring 70 000 hektar jordbruksmark har använts för utvidgning av tätorter och infrastruktur sedan 1960 i Sverige, en siffra som ökat sedan mätningen

gjordes (Enghag, et al., 2014). Liknande utveckling sker runt om i världen. Vi förlorar enorma mängder matjord årligen på en global nivå, mellan år 1992 och 2012 förlorades matjord motsvarande hela USA:s åkerareal (Falkhaven, 2012). De främsta faktorerna till förlusten är ökenspridning och torka. Zoomar man in på Europa så har den europeiska miljöbyrån beräknat att mark som förseglats av betong eller asfalt mellan år 2000 och 2018 uppnår en mängd som motsvarar nästintill hela Slovenien (Europeiska miljöbyrån, 2019). Däremot kan man se att mängden ny hårdgjord yta minskat från runt 1086 km² per år mellan 2000 och 2006 till 711 km² per år mellan 2012 och 2018 (ibid). Framförallt är det jordbruksmark som gått förlorad vilket främst är på grund av stadsutbredning och nedläggning av jordbruk (ibid). Mängden åkermark, betesmark och naturliga betesmarker som försvunnit motsvarar på ett ungefär storleksmässigt de hårdgjorda ytorna som tillkommit sedan 2000 (ibid).

Stadsutbredningen förväntas växa ytterligare eftersom Europas stadsbefolkning förväntas öka med upp till 30 miljoner människor till år 2050. Detta innebär att ytterligare bostäder och infrastruktur krävs för att tillgodose en växande befolkning, vilket sannolikt kommer resultera i att mer jordbruksmark tas i anspråk eftersom många städer i Europa omges av bördig jordbruksmark (Europeiska miljöbyrån, 2019).

Sverige tillhör bland de länder med högst andel hårdgjord yta per invånare (Larsson, Germundsson, 2012). Delvis beror det på naturgeografiska förutsättningar och befolkningstäthet, men även att Sverige bygger betydligt glesare än vad många andra länder gör (ibid). År 2024 var befolkningstätheten i Sverige 25,8 invånare per kvadratkilometer (SCB, 2025) en siffra som kan jämföras med ett par andra länder: Tyskland 239 invånare per km², Kina 148 invånare per km² och USA 38 invånare per km² (Globalis, 2025).

Förhållandet mellan landsbygd och stad

Landsbygd och stad har på många sätt olika utmaningar men de bådas utveckling har effekt på varandra (Wretling Clarin & Jordbruksverket, 2013). Den kanske mest företrädande skillnaden mellan stad och land är landskapet och tätheten mellan strukturer. På landsbygden är strukturerna glesare och landskapet alltid nära inpå och i staden förekommer hårda element såsom byggnader och vägar i allt större utsträckning. Stad och landsbygd är beroende av varandra men förhållandet är komplext (ibid). En stor del av de resurser som städer är beroende av och är störst konsumenter av kommer från landsbygden, såsom livsmedel, material och energi. Landsbygdens jord- och skogsbruk är även förvaltare av många natur- och kulturvärden som fungerar som rekreation och möjlighet till friluftsliv. Även viktiga naturmiljöer och ekosystemtjänster, som är förutsättningar för ett hållbart samhälle, förekommer på landsbygden (ibid).

Samspelet mellan stad och land är viktigt för en hållbar utveckling. Hur naturresurser utnyttjas är inte enbart upp till hur jord- och skogsbruket förvaltar dem utan påverkas till stor del av hur människor agerar som konsumenter (Wretling Clarin & Jordbruksverket, 2013). Storstadsbor har i genomsnitt en mer klimatstörande konsumtion av många varor. Däremot är människor som bor på landsbygden i större grad beroende av fossila bränslen vilket dels beror på att målpunkter såsom matbutiker eller arbeten ligger på längre avstånd på landsbygden än i staden, och dels att kollektivtrafik inte är lika utvecklad på landet (ibid). Skillnader på levnadsvanor i stad och land är överlag små, det är människors generella livsstil som skapar en betydande miljöpåverkan (ibid).

Som ovan nämnt förser landsbygden staden med livsmedel men studier visar att livsmedelsystemet är betydligt mindre synligt i den kommunala planeringen än andra urbana nödvändigheter, såsom bostäder och infrastruktur (Granvik, 2025). Livsmedel har därmed kommit att bli ett "icke-system" bland stadsplanerare vilket kan förklaras av en del olika skäl (ibid). Dels finns spår i dokument från tidigt 1900-tal där begreppet *urban* förklaras som *icke-jordbruksrelaterat* vilket skulle distansera livsmedel och stad (ibid). Dessutom har landsbygdens betydelse för stadens utveckling blivit av allt mindre

betydelse: I århundraden har förhållandet mellan stad och landsbygd varit avgörande då det omgivande landskapets kapacitet att producera livsmedel, avgjorde hur många invånare i en stad som kunde försörjas och var därmed direkt kopplat till hur mycket en stad kunde växa. Men till följd av ett utvecklat livsmedelssystem och tillgång till billig olja fick städer möjlighet att överleva utan tillgång till livsmedelsproduktion i dess närhet (Granvik, 2025). På senare tid har däremot konsekvenserna av globala kriser, inte minst klimatförändringarna, uppmärksammat sårbarheten i det globala livsmedelssystemet och intresset för förhållandet mellan landsbygd och stad har fått ett uppsving (ibid).

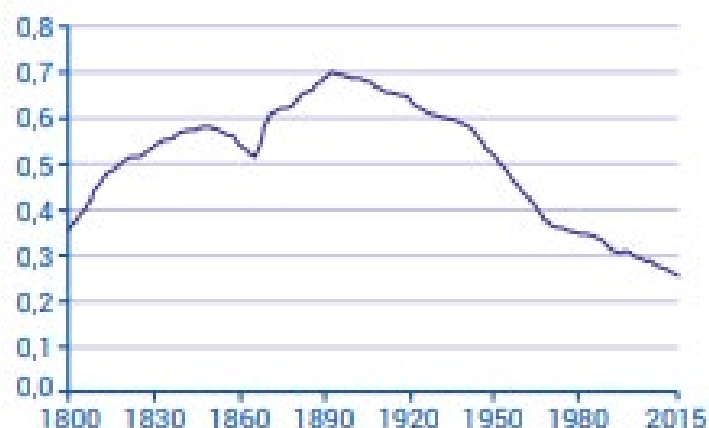
Effekter av exploatering på jordbruksmark

Städer och tätorter breder ut sig på bekostnad av bördig jordbruksmark och den irreversibla effekten av exploatering gör marken sårbar och hindrar den från att utföra vissa ekosystemtjänster (Elgåker & Kaaman, 2015). Den kanske mest påtagliga konsekvensen av exploatering på jordbruksmark är att marken blir obrukbar för framtida produktion av livsmedel och biomassa (Jordbruksverket, 2021). Vidare så förlorar marken värdefulla livsmiljöer för djur, växter och andra organismer vilket kan innebära en förlust av biologisk mångfald (Jordbruksverket, 2020a). Exploatering på jordbruksmark kan orsaka markförstörelse och öka risken för erosion (Europeiska kommissionen, 2021a). Omvandlingen från genomsläpplig jordbruksmark till hårdgjord mark förändrar vattenflöden och andra näringscykler och markens förmåga att lagra kol försämras vilket resulterar i ökad mängd utsläpp av växthusgaser (Europiska miljöbyrå, 2019). Dessutom orsakar tätortsutglesning en rad ekonomiska-, sociala- och miljömässiga konsekvenser (Europeiska miljöbyrå, 2006). Till sist kan exploatering på jordbruksmark orsaka en stor förändring av landskapsbilden och ha en negativ inverkan på kulturhistoriska miljöer.

Minskad produktion av livsmedel

Det finns en nedåtgående trend gällande Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel. År 2020 producerade Sveriges lantbrukare 50 procent av landets livsmedel. I början av 1990-talet var siffran på 75 procent (LRF, 2024). Sveriges livsmedelssystem förlitar sig på import vilket framförallt kan bli problematiskt i tider av kris (ibid). Något att beakta är att Sveriges konventionella lantbruk är beroende av att importera varor för att producera livsmedel, exempelvis bensin, energi, växtskyddsmedel, gödselmedel och utsäde vilket även det är problematiskt vid globala kriser (ibid).

År 1960 var andelen areal jordbruksmark i världen 0,44 hektar per capita, en siffra som var halverad år 2015 (Elgåker, Kaaman, 2015). Siffran beräknas sjunka ännu mer och år 2050 beräknas tillgänglig jordbruksmark i världen vara 0,16 hektar per person (Falkhaven, 2012). I genomsnitt konsumerar en svensk livsmedel som motsvarar 0,4 hektar åkermark per år. År 2015 varnade Jordbruksverket att det saknas cirka 0,1 hektar jordbruksmark per person per år i Sverige, och trots detta minskar mängden jordbruksmark i Sverige varje år (Hasselberg, et al., 2015). Även om effektiviteten i jordbruket har ökat de senaste decennierna, tack vare tekniska framsteg och mer rationellt brukande, så blir Sverige allt mer beroende av att resterande livsmedelsbehov täcks av andra länders produktion (ibid). Samtidigt så varnar europeiska miljöbyrån att vi förlorar stora mängder jordbruksmark på global nivå till följd av ökenspridning, torka och tätortsutglesning (Europeiska miljöbyrån, 2019). Framtiden vi står inför är att mindre jordbruksmark ska försörja allt fler (Hasselberg, et al., 2015).

Figur 1. Åkermark per person 1800–2015, hektar. Källa: SCB 2019. S.37

Mellan åren 1951 och 2015 minskade andelen jordbruksmark i Sverige med mer än 1 miljon hektar, och det har fortsatt ticka nedåt sedan dess (SCB, 2019). Exploatering av jordbruksmark är en faktor till den fortsatta minskningen och bara mellan 2011 och 2013 exploaterades 3000 hektar jordbruksmark i Sverige för att ge plats åt bebyggelse eller infrastruktur (ibid). Jordbruksmark som omvandlas till annan mark, exempelvis skog, är en stor faktor till minskningen och beror dels på att mindre jordbruk i marginalområden lägger ner verksamheter på grund av svaga incitament att fortsätta bedriva jordbruk (ibid). Antalet jordbruksföretag har minskat kraftigt sedan tidigt 1900-tal vilket har satt sina spår i markanvändningen. Mindre produktiv jordbruksmark, som ofta tillhör små jordbruksföretag, överges eller omvandlas i allt större omfattning och jordbruk koncentreras alltmer till bygder där storskalig drift är möjligt (SCB, 2019).

En stor utmaning med jordbruksmark är att nybildning av ett odlingsbart jordlager tar tusentals år. Därmed klassas jordbruksmark ur ett mänskligt perspektiv som en icke förnybar resurs och vid exploatering av jordbruksmark sker en irreversibel process som i regel innebär att marken inte kan användas till livsmedelsproduktion igen (Jordbruksverket, 2020a). Matjorden på åkrar blir så pass föränderlig vid exploatering av såväl infrastruktur som bebyggelse så att oavsett om konstruktionen rivs i framtiden så skulle ingreppen vara så pass stora att jordbruksmarken inte kan återställas (Hasselberg et al., 2015). Det gäller därför att planera och göra smarta beslut eftersom konsekvenserna kan bli stora, framförallt för kommande generationer (Jordbruksverket, 2021). En beräkning av länsstyrelsen Skåne visar att 700 hektar åkermark i Skåne som

tas ur produktion skulle innebära en potentiell produktionsförlust av vete som motsvarar ungefär 7 miljoner brödlimpor per år (Elgåker & Kaaman, 2015). Sätt det i perspektiv till de 36 000 hektar jordbruksmark som förlorats i Skåne under tidsperioden 2000 och 2020 (Region Skåne, 2024a).

Skånes jordbruksmark tillhör bland de bästa jordarna i världen eftersom de utgörs av geologiskt sett unga jordarter som inte genomgått lika omfattande vittringsprocesser som äldre jordar och innehåller lättillgängliga näringsämnen och mineraler (Elgåker & Kaaman, 2015). Skånes skördar står för en betydande del av Sveriges totalskördar, närmare bestämt 30 procent av allt vi äter i Sverige kommer från Skåne (LRF, 2025). Samtidigt så är Skåne ett av de län som exploaterat mest på jordbruksmark och innehåller efter Stockholms län störst andel bebyggd och anlagd mark i förhållande till landareal (SCB, 2023). Som tidigare nämnt innebär exploatering på jordbruksmark en irreversibel process. Jorden på de skånska åkermarkerna har skapats under flera tusen år genom biologiska- och mänskliga processer. Djur som betat och lantbrukare som i generationer vårdat sina åkrar genom bland annat stenplockning och dikesgrävning (Hasselberg et al., 2015). Nyodlingar sker idag i måttlig skala när lantbrukare omvandlar skogsmark eller betesmark till åker, exempelvis för att förenkla arbetet på befintlig åkermark. Däremot är det en kostsam process av att hugga ner skog, fräsa stubbar och jord, plocka sten och tillföra kalk och gödsel. Trots decennier av jordbearbetning så producerar nyodlingar inte lika bra skördar som äldre åkermark (ibid). Högklassig jordbruksmark kan inte återskapas genom ett recept av jordarter, mull eller näringsämnen utan kräver ett långsiktigt arbete och biologiska processer (Hasselberg et al., 2025). Nyodlingar kan även vara svåra att motivera då befintliga natur- eller kulturvärden inte får förstöras av processen (Naturvårdsverket, u.å).

Förlust av biologisk mångfald

Biologisk mångfald och odlingslandskapet relaterar till varandra på många sätt, men har också gått isär allt mer till följd av jordbrukets rationalisering. Ett småskaligt

jordbrukslandskap med varierade växtmiljöer, såsom våtmarker, betesmarker, äng och vall innehåller många värdefulla livsmiljöer för växter, djur och andra organismer. Slåtterängar är ett tydligt exempel på odlingsmiljö som rymmer stor artrikedom som resultat av årlig slåtter för att få vinterfoder till djuren, vilket skapar näringsfattiga miljöer där många blommande arter trivs och lockar till sig en rad insekter (Naturvårdsverket, 2024). Uppskattningsvis kan hälften av de arter som förekommer i Europa kopplas till livsmiljöer i jordbrukslandskapet (Rundlöf et al., 2012). Utöver marker som är beroende av skötsel eller hävd är även intilliggande obrukade delar såsom åkerholmar och kantzoner viktiga för biologisk mångfald. Ängar är tillsammans med betesmarker några av Sveriges mest artrika marker men har gått förlorade i stor utsträckning till följd av jordbrukets rationalisering (Naturvårdsverket, 2024). Idag finns det ersättning att få vid skötsel eller restaurering av betesmarker och ängar vilket förhoppningsvis ger lantbrukare incitament att bevara marker som ur produktionssyfte anses vara mindre behövliga (Jordbruksverket, 2025). Även brukad åkermark bär kvaliteter för biologisk mångfald där blommande grödor som ärtväxter, oljeväxter och klövervall utgör en viktig resurs för blomstersökande insekter (Rundlöf et al., 2012).

För lantbruket är biologisk mångfald en förutsättning för större skördar och ett hållbart odlingslandskap (SLU, 2019). I en artikel från SLU (2019) framkommer det att 20 procent av jordens odlade ytor har blivit mindre produktiva som resultat av förlorad biologisk mångfald. Fördelarna med biologisk mångfald relaterat till jordbruk är bättre skydd från skadliga insekter, främjar pollinering och ger högre avkastning (ibid). Varierade landskap, heterogena landskap, som utgörs av olika naturmiljöer innehåller större mängd och flera olika arter av pollinationer och naturliga fiender mot skadliga insekter vilket innebär att fler grödor kan pollineras och därmed ge högre avkastning (SLU, 2019). Jordbrukare kan bli mindre beroende av kemiska bekämpningsmedel om den biologiska mångfalden ökar. År 2009 beräknades det ekonomiska värdet av pollinering från honungsbin i Sverige till 189-325 miljoner kronor. Utöver det värdet tillkommer värdet från andra pollinatörer och värdet av naturliga fiender mot skadegörare och biologisk kontroll (Rundlöf et al., 2012). Heterogena landskap är även viktiga som

skydd mot extrema och oförutsägbara klimathändelser som kommer att öka till följd av klimatförändringar (SLU, 2019). Det motsatta till varierade landskap, monokulturer, leder till färre arter av pollinatörer och naturliga fiender vilket orsakar lägre avkastning och ökar beroendet av bekämpningsmedel.

Monokultur är särskilt framträdande i Sveriges odlingslandskap och har utgjort en stor faktor gällande förlust av biologisk mångfald sedan andra halvan av 1900-talet (Naturskyddsföreningen, u.å). Jordbrukets utveckling från ett varierande landskap med skötsel som bidragit till biologisk mångfald, till ett jordbruk som rationaliserats genom större och mer intensiv drift har satt käppar i hjulet för den egna produktionen (SLU, 2019). Lönsamhet att bruka hållbart och värna om biologisk mångfald ställs emot höga produktionskostnader, politik, marknad och teknik.

Vid hårdgörelse av mark genom exempelvis asfalt eller betong så sker kompaktering vilket minskar porutrymmet i jorden. Detta i sin tur påverkar de arter som lever i jordens porer och minskar kol- och vattentillförseln till jorden vilket påverkar spridningen av arter och jordens organismer negativt vilket minskar jordens biologiska mångfald (Russel, 2023).

Markförstöring och erosion

”Markförstöring avser minskning eller förlust av den biologiska eller ekonomiska produktiviteten. Det är ett fenomen genom vilket fruktbar mark blir mindre produktiv, och orsakas i allmänhet av mänsklig aktivitet” (Europeiska revisionsätten, 2023).

Alla effekter som tas upp i avsnittet relaterar till markförstöring. Som tidigare nämnt orsakar exploatering en oåterkallig förlust av markens förmåga att vara odlingsbar och påverkar flera ekosystemtjänster och ekonomiska värden som relaterar till odlingslandskap och jordbruk. Enligt Europeiska kommissionen har markförstöring lett till minskad produktion på en fjärdedel av planetens landyta (Europeiska kommissionen, 2021a) och 60-70 % av jordarna i EU är inte friska (Europeiska kommissionen, 2021b).

Erosion innebär att jordmassor och berg förflyttas genom vind, vatten och vågor (SGI, 2024). Erosion är en naturlig förändringsprocess i landskapet men riskerar att öka till följd av klimatförändringar (Rankka, Rydell, 2005). Redan nu spolas cirka en miljard ton jord bort i EU varje år till följd av erosion, det innebär en förlust i jordbruksproduktionen i EU på cirka 1,25 miljarder euro per år (Europeiska kommissionen, 2021b).

Vid exploatering av jordbruksmark ökar risken för erosion. Detta eftersom jordens förmåga att absorbera, lagra och filtrera vatten minskar vid hårdgörrelse av marken vilket leder till ökad avrinning, ökad risk för översvämningar och erosion (Europeiska miljöbyrån, 2019).

Förändrade vattenflöden och näringscykler

Förändrade vattenflöden relaterar till ovanstående utmaningar av markförstörelse och erosion. Som tidigare nämnt så förändras vattenflödet vid exploatering av jordbruksmark eftersom den genomsläppliga jordbruksmarken ersätts i stor grad av betong, asfalt eller annan hårdgjord yta. Jordbruksmark har en naturlig förmåga att filtrera vatten eftersom marken har en hög genomsläpplighet där vatten kan tränga ner i jorden och bli en del av grundvattnet. Exploatering minskar markens genomsläpplighet eftersom en hårdgjord markyta inte absorberar vatten utan leder det vidare vilket orsakar ökad avrinning och ökad risk för översvämningar och erosion (Europiska miljöbyrån, 2019). Därtill ökar risken att förorenade ämnen hamnar i vattendrag eller läcker ner till grundvattnet eftersom markinfiltrationen reduceras (ibid). På lång sikt riskerar grundvattennivån att sjunka till följd av minskad grundvattenbildning.

Minskad kollagring

Marken är planetens näst största aktiva kolsänka efter havet. Mängden kol i marken påverkar markens marklevande organismer och är avgörande för biologisk mångfald, ett antal ekosystemtjänster och god markhälsa (Hall, et al., 2023). Kol i marken fungerar

som energikälla för marklevande organismer som i sin tur utför processer och aktiviteter som genererar ekosystemtjänster som är nödvändiga för bland annat jordbruket

Kol som finns inbundet i marken är generellt sett mer stabilt än kol som är inbundet i vegetation (Hall, et al., 2023). Vad gäller kolinlagring på åkermark så påverkas den generellt negativt vid intensivt jordbruk, däremot finns det mycket potential att öka åkermarkens förmåga att lagra kol (ibid). En rapport från Lunds universitet menar att bruksmetoder som tillför organisk kol till marken, eller som minskar förlust av redan inbundet kol är både positivt för klimatet och en investering i den enskilda gårdens markhälsa (ibid).

Vid exploatering av jordbruksmark förs de översta lagren jord bort från platsen. Vanligtvis ersätts mellan 60–120 cm jord som utgörs av organiskt material och matjord med stenigt fyllnadsmaterial utan organiskt material och organismer (Nordström et al., 2021). Jorden tas bort för att anlägga stabilare grund och ska skydda byggnader och vägar från frostsador (ibid). Den bortförda matjorden innehåller ett stort kolförråd. Cirka 75 ton kol per hektar utgör de översta 30 cm av åkermarken från den skånska slättbygden (Nordström, et al., 2021). Vid ingrepp i åkermarken kan stora mängder kol släppas ut i atmosfären vilket är negativt för klimatet. Vad gäller den hårdgjorda anläggningen, som ersätter bortförelsen av matjord, kan man räkna med en kolhalt på noll, alltså minskar markens kolförråd kraftigt vid exploatering av jordbruksmark (ibid).

Tätortsutglesning

Tätortsutglesning innebär att städer och tätorter expanderar genom exploatering på omkringliggande mark, såsom jordbruksmark, istället för expansion inom stads- eller tätortsområdet genom förtätning. Tätortsutglesning är vanligt förekommande i Sverige och återspeglas i det glesbefolkade land vi är. Trots befolkningsökning så är befolkningstätheten låg i Sverige i jämförelse med storstadsregioner runt om i Europa (Landén Helmbold, 2020).

Europeiska miljöbyrån beskriver tätortsutglesning i Europa som problematiskt. I rapporten "Urban sprawl in Europe – The ignored challenge" skriver Europeiska miljöbyrån:

"Sprawl threatens the very culture of Europe, as it creates environmental, social and economic impacts for both the cities and countryside of Europe. Moreover, it seriously undermines efforts to meet the global challenge of climate change."

(Europeiska miljöbyrån, 2006, Urban sprawl in Europe - The ignored challenge, s.5)

I rapporten menar den europeiska miljöbyrån att tätortsutglesning är en av Europas största utmaningar eftersom Europas markresursbehov saknar motstycke.

Tätortsutglesning ger många negativa effekter såsom ökad energi-, mark och jordförbrukning vilket hotar natur- och landsbygdsområden, ökar utsläpp av växthusgaser och andra luftföroreningar, förhöjer bullernivåer och hotar kulturella värden (Europeiska miljöbyrån, 2006). Främst är det jordbruksmark som tas i anspråk vid tätortsutglesning eftersom jordbruksmark och stadsutveckling vanligtvis konkurrerar om samma mark. Bördig jordbruksmark finns ofta i anslutning till städer vilket gör det idealiskt för både stadsexpansion och livsmedelsproduktion (Europeiska miljöbyrån, 2006).

Studier visar att tätortsutglesning i många fall inte är optimalt på grund av att staden blir mer spretig vilket får ekonomiska konsekvenser genom exempelvis högre kostnader för infrastruktur och transport (Cinyabuguma & McConnell, 2012).

Förändrad landskapsbild och förlust av kulturarv

Exploatering på jordbruksmark påverkar onekligen landskapets visuella karaktär.

Odlingslandskapet är en del av Sveriges kulturarv som dels bidrar till att förstå vår historia och dels bidrar till ett varierat landskap. Runt om i jordbrukslandskapet finns spår av andra tider som berättar om en lång historia av jordbruk, sätt att leva, arbeta och bo (Hasselberg, et al., 2015). Många kulturhistoriska element återfinns i

jordbrukslandskapet såsom åkerholmar, odlingsrösen, resta stenar, alléer och stengården. Exploatering på jordbruksmark innebär en risk att kulturhistoriska miljöer och element går förlorade (ibid). När människor blev bofasta så växte gårdar och byar fram intill bördig jordbruksmark, därefter har byarna fortsatt växa och resultatet är städer utvecklade på, och intill, landets bästa jordbruksmarker (ibid). Precis som många andra intressen krockar, så sker även här en intressekonflikt mellan Sveriges kulturhistoriska arv i jordbrukslandskapet och exploatering på jordbruksmark.

Bakgrund del 2

Kävlinge kommun

Kävlinge kommun är belägen på den västra kusten i Skåne mellan kommungrannarna Lomma, Landskrona, Svalöv, Lund och Eslöv. Befolkningsmängden i Kävlinge kommun mätte cirka 32 470 invånare år 2024 (Kävlinge kommun, 2025c). 92 procent av befolkningen bor i tätort och resterande på landsbygd. En överlägsen majoritet, 7 av 10 invånare, bor i småhus där de flesta bor i Kävlinge, Löddeköpinge, Furulund och Hofferup (Kävlinge kommun, 2025a).

Kävlinges kommunområde kan främst avgränsas i två landskapstyper, i sydvästra delen av kommunen runt Barsebäcksudden och Lundåkraudden är terrängen övervägande platt och uppnår knappt 10 meter över havet. Intill kusten förekommer en del sankmarker och flygsandsfält som planterats med skog. Innåtland övertar Lund-Landskronaslätten som karaktäriseras av slättlandskap med svag kupering på sina håll. Dominerande jordart är stenfattig och kalkrik moränlera vilket utgör bland landets bästa jordbruksmark (Länsstyrelsen Skåne, u.å). Cirka 70 procent av kommunens totalarea är jordbruksmark vilket innebär ca. 10 811 hektar jordbruksmark (Region Skåne, 2024a). Jordbruksmarken är av hög kvalitet och befinner sig på skalan 6-10 i Länsstyrelsens klassificering av Skånes åkermark (2017). De centrala och östra delarna av kommunen

utgör klass 9-10 jord medan de sydvästra mer sandiga jordarna befinner sig lite lägre i skalan på 6-8.

Kävlinge kommun har precis som många andra skånska kommuner expanderat stort på jordbruksmark under de senaste decennierna. Under tidsperioden 2000 till 2020 exploaterades 158 hektar jordbruksmark i Kävlinge kommun (Region Skåne, 2024a). Som tidigare nämnt så är Kävlinge kommun omringad av jordbruksmark, det är en utmaning ur exploaterinssynpunkt vilket de inte ensam om i Skåne. Tabellen nedan vittnar om att 5793 hektar jordbruksmark i Skåne har exploaterats de senaste 20 åren.

Kommun	Total area jordbruksmark 2023 (ha)	Exploatering på jordbruksmark (ha)	Övrig mark på jordbruksmark (ha)	Andel jordbruksmark som övergått i annan användning (%)	Varav exploatering (%)	Varav övrig mark (%)
Bjuv	6408	62	274	5,2%	1,0%	4,3%
Bromölla	4 337	49	441	11,3%	1,1%	10,2%
Burlöv	625	166	117	45,3%	26,6%	18,7%
Båstad	12 283	199	870	8,7%	1,6%	7,1%
Eslov	30 641	180	1 291	4,8%	0,6%	4,2%
Helsingborg	22 904	588	958	6,7%	2,6%	4,2%
Hässleholm	26 657	97	3 184	12,3%	0,4%	11,9%
Höganäs	9 996	119	296	4,2%	1,2%	3,0%
Hörby	21 558	100	1 499	7,4%	0,5%	7,0%
Hör	9 524	61	1 035	11,5%	0,6%	10,9%
Klippan	11 466	89	1 221	11,4%	0,8%	10,6%
Kristianstad	55 788	286	4 035	7,7%	0,5%	7,2%
Kävlinge	10 811	158	452	5,6%	1,5%	4,2%
Landskrona	9 705	263	412	7,0%	2,7%	4,2%
Lomma	3 619	160	165	9,0%	4,4%	4,6%
Lund	24 148	398	1 718	8,8%	1,6%	7,1%
Malmö	5 109	538	654	23,3%	10,5%	12,8%
Osby	4 107	13	1 017	25,1%	0,3%	24,8%
Perstorp	2 233	9	407	18,6%	0,4%	18,2%
Simrishamn	25 645	155	1 229	5,4%	0,6%	4,8%
Sjöbo	31 445	85	1 847	6,1%	0,3%	5,9%
Skurup	15 227	179	525	4,6%	1,2%	3,4%
Staffanstorps	8 558	134	220	4,1%	1,6%	2,6%
Svalöv	23 109	53	1 411	6,3%	0,2%	6,1%
Svedala	13 312	339	1 029	10,3%	2,5%	7,7%
Tomelilla	26 204	73	1 051	4,3%	0,3%	4,0%
Trelleborg	28 100	366	535	3,2%	1,3%	1,9%
Vellinge	9 772	232	318	5,6%	2,4%	3,3%
Ystad	26 191	206	893	4,2%	0,8%	3,4%
Ästorp	5 640	200	164	6,5%	3,5%	2,9%
Ängelholm	19 404	188	1 014	6,2%	1,0%	5,2%
Örkelljunga	3 593	31	781	22,6%	0,9%	21,7%
Östra Göinge	8 525	17	847	10,1%	0,2%	9,9%
Hela Skåne	516 644	5 793	31 910	7,3%	1,1%	6,2%

Figur 2 Jordbruksmark som övergått till annan markanvändning mellan år 2000 och 2020. Källa: Region Skåne, 2024a.

Utbyggnadsområdet Lödde Öster

6000 bostäder samt handelsområden kan enligt Kävlinge kommuns översiktsplan planläggas på jordbruksmark (Kävlinge kommun, 2022a). En del av planerna har mötts av skarp kritik, bland annat utbyggnadsområdet *Lödde Öster* (Skånska dagbladet, 2023). Lödde Öster, eller fastighet 97:1 som den juridiskt kallas, är ett av de utbyggnadsområdena på jordbruksmark som Kävlinge kommun har pekat ut i sin översiktsplan 2040. Planområdet omfattar cirka 18 hektar jordbruksmark där samtlig mark klassificeras som klass 9 åkermark. Området är detaljplanelagt med bostäder, ny väganslutning, skola, förskola och idrottshall. Detaljplanen omfattar 300 bostäder av typen småhus och flerbostadshus. Den preliminära fördelningen av bostäder är:

Flerbostadshus: ca. 125 bostäder

Radhus: ca. 90 bostäder

Kedjehus: ca. 30 bostäder

Friliggande småhus: ca. 50 bostäder

(Kävlinge kommun, 2023)

Radhus och småhus planeras att uppföras i en till tre våningar, flerbostadshus föreslås i tre till fyra våningar. Kävlinge kommun skriver i planbeskrivningen att: "Intentionen är att skapa en grön småstadskaraktär där småskalighet och en mänsklig skala prioriteras i utformning av såväl byggnader som de offentliga rummen som gator, torg och parker." (Kävlinge kommun, 2023 S.3). I planbeskrivningen föreslås i huvudsak bebyggelse i en till tre våningar och möjlighet till högre bebyggelse i några utpekade lägen. Den högre bebyggelsen föreslås i tre till fyra våningar. Planbeskrivningen nämner att intressekonflikten mellan högklassig jordbruksmark och bostadsförsörjning ska medföra att områdets bebyggelse ska planläggas med hög täthet. Illustration över planområdet finns nedan.

Figur 3 Detaljplan Lödde Öster. Källa: Kävlinge kommun, 2025b

Betydelsen av översiktsplanering

Kävlinge är endast ett exempel på kommun som exploaterar på jordbruksmark, för de är inte ensamma. Skånes kommuner toppar listan nationellt över kommuner som exploaterar mest på jordbruksmark (Magnusson, 2021). I till exempel Burlövs kommun har nästan en tredjedel av jordbruksmarken exploaterats på fem år, och i Helsingborg försvinner jordbruksmark motsvarande 20–44 fotbollsplaner varje år (ibid). En kommun som däremot tagit ställning mot exploatering på jordbruksmark är Jönköpings kommun som fattat beslutet att det inte får ske någon exploatering på brukningsvärd jordbruksmark i kommunen (Jönköpings kommun, 2024). Beslutet är styrande i kommunens översiktsplaner vilket ska säkra ett långsiktigt skydd från utbyggnadsplaner på brukningsvärd jordbruksmark (ibid). Jönköping menar att de vill fortsätta utvecklas med nya bostäder, verksamhetsområden, industrier och samhällsviktiga funktioner såsom skolor, men säger att utvecklingen ska ske på skogsmarker och andra marktyper istället (Jönköpings kommun, u.å). Utbyggnadsplanerna ska fortsatt ta hänsyn till värdefulla skogsmarker och tätortsnära rekreation för att inte påverka invånarnas möjlighet till rekreation skriver Jönköpings kommun och fortsätter skriva att det finns stora markytor i kommunen där utbyggnad är lämpligt. De skriver också att de utbyggnadsområdena som redan har pekats ut i översiktsplaner och som tar i anspråk brukningsvärd jordbruksmark ska ersättas med nya områden (ibid).

Resultat

Bakgrunden klargör att exploatering av jordbruksmark är en komplex fråga där olika intressen och mål ofta står i konflikt med varandra. Den belyser också att mark är en begränsad resurs som ur ett mänskligt perspektiv betraktas som en icke-förnybar resurs. Markanvändning ska balansera behov av bebyggelse, infrastruktur och livsmedelsproduktion samtidigt som marken rymmer värden som är avgörande för ekosystemtjänster vilket är särskilt viktigt att bevara inför framtidens klimatutmaningar.

För att hantera ovanstående problematik har olika organ och myndigheter tagit fram kunskapsunderlag, strategier och planeringsstöd där de belyser problematiken kring exploatering av jordbruksmark, hårdgörelse av mark, livsmedelssystem och andra aspekter som relaterar. I följande resultatdel presenteras hur dessa organ och myndigheter belyser och diskuterar dessa frågor i relation till hållbar markanvändning.

Därefter genomförs en exempelstudie av Kävlinge kommuns översiktsplan som analyseras och jämförs med kommunens förtätningsstrategi för att undersöka hur kommunen förhåller sig till exploatering av jordbruksmark i praktiken. Exempelstudien fördjupar sig dessutom i planområdet Lödde Öster som utgör en källa för intressekonflikt i kommunen.

Hur exploatering- och bevarande av jordbruksmark belyses i olika organ och myndigheter

Globalt - FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO)

The State of Food and Agriculture 2024

FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) har skapat prognoser över världens livsmedelssystem och konsumtionsmönster under lång tid. FAO uttrycker särskilt oro för

klimatförändringarna och världens långsamma framsteg mot de globala målen för hållbar utveckling (FAO, 2024). I rapporten "THE STATE OF FOOD AND AGRICULTURE" (2024) lyfter de fram utmaningar och orättvisor i världens livsmedelskonsumtion och belyser framförallt de dolda kostnaderna i dagens globala livsmedelssystem.

FAO betonar behovet av att omvandla de globala livsmedelssystemen för att säkra hållbarhet och inkludering. En central del handlar om livsmedelssystemets orättvisor där hunger, undernäring och fattigdom står i kontrast till ohälsosamma kostvanor i hög- och medelinkomstländer, kostvanor som i sin tur leder till höga kostnader för det globala livsmedelssystemet. I 2023 års utgåva av rapporten undersökte FAO de dolda kostnaderna i det globala i livsmedelssystemet genom metoden "true cost accounting" (FAO, 2024). I metoden tittar man på synliga och osynliga kostnader kopplade till effekter från livsmedelssystemet, såsom miljömässiga, sociala, hälsomässiga och ekonomiska (ibid). I rapporten kom FAO fram till att de dolda kostnaderna i världens globala livsmedelssystem år 2020 översteg 10 biljoner dollar i köpkraftsparitet (PPP). Om den största gruppen av aktörer i livsmedelskedjan, alltså konsumenter, skulle förändra sina kostmönster så skulle de dolda kostnaderna minska avsevärt menar FAO. Genom att minska överkonsumtionen av processerad mat, rött kött och natrium och öka mängden frukt och fullkorn skulle stora delar av de dolda hälsokostnaderna minska tillsammans med miljökostnader då behovet av mark och insatsvaror skulle förändras (FAO, 2024).

[The State of Agricultural Commodity Markets \(2022\)](#)

FAO:s rapport *The State of Agricultural Commodity Markets* belyser de i större grad de miljömässiga utmaningarna i den globala livsmedelskedjan till skillnad från rapporten ovan som i synnerhet belyser de hälsorelaterade, sociala och ekonomiska utmaningarna. De lyfter att utmaningar inom livsmedelsproduktion förväntas öka i framtiden till följd av klimatförändringar och miljöförstörelse vilket bland annat riskerar

att öka matpriserna och osäkerheten i livsmedelsförsörjningen på en global skala (FAO, 2022). Även oroligheter i omvärlden beskriver de som ett hot mot världens livsmedelssäkerhet. Framförallt har kriget i Ukraina, vars region har stor betydelse för det globala livsmedelssystemet, lett till osäkerheter för nuvarande och kommande jordbrukssäsong vilket FAO beskriver kan fragmentera det globala livsmedelssystemet och hota världens livsmedelssäkerhet (ibid). De belyser att händelser som dessa är bevis på att livsmedels- och jordbrukshandel behöver vara robusta och motståndskraftiga mot olika störningar såsom extremväder, pandemier eller konflikter.

Den globala marknaden av livsmedel är en stor del av FAO:s perspektiv i rapporten. Samtidigt belyser de att den ökade globaliseringen i livsmedelssystemet har ökat riskerna för negativa effekter på miljön. Bland annat kan det driva utarmning av naturliga resurser såsom avskogning och orsaka förlust av biologisk mångfald. FAO belyser att det finns vissa standarder implementerade för att minska förlust av biologisk mångfald i livsmedelssystemet, men att det överlag saknas övergripande ram för miljöskydd i avtal som relaterar till livsmedelssystemet och effekterna på miljön (FAO, 2022).

The State of the World's Land and Water Resources for Food and Agriculture - Systems at Breaking Point (2021)

I den här rapporten pekar FAO på den höga pressen som vatten- och markresurser utsätts för runt om i världen. De skriver att: "The pressures on land and water ecosystems are now intense, and many are stressed to a critical point" (FAO, 2021, s.7). De belyser att ekosystem, som utgör grunden för livsmedelsproduktion, är hotade vilket kräver omvandling av det globala livsmedelssystemet för att göra de mer motståndskraftiga, effektiva och hållbara för att möjliggöra livsmedelsförsörjning för framtida generationer (FAO, 2021).

FAO uppskattar att världens lantbruk kommer att behöva producera nästan 50 % mer mat till år 2050 (jämfört med 2012) för att upprätthålla den globala efterfrågan på

livsmedel, foder och biobränsle (FAO ,2021). Det främsta behovet av ökad jordbruksproduktion till år 2050 förväntas uppstå i Sydasiens och Afrika söder om Sahara, där produktionen förväntas behöva öka med 112 % (ibid). I övriga delar av världen bedömer de att en ökning på minst 30 % är nödvändig. Samtidigt konstaterar FAO att möjligheterna att utöka mängden odlingsbar mark i världen är extremt begränsade och att högklassig jordbruksmark försvinner till följd av bland annat urbanisering runt om i världen. Enligt FAO:s beräkningar har tillgången på jordbruksmark per capita minskat med 22 % mellan år 2000 och 2019.

I perspektiv till detta belyser FAO jordbrukets miljömässiga konsekvenser och lyfter jordbruket som den största källan till det ohållbara trycket på mark- och vattenresurser och utarmningen av ekosystem (FAO, 2021). De menar därför att möjligheten till framtida livsmedelsförsörjning hänger på hur vi skyddar världens mark- och vattenresurser samt hur vi integrerar innovativa lösningar för att uppnå målen för hållbar utveckling. De menar även att riskmedvetenheten behöver öka hos planerare och andra aktörer som relaterar till jordbrukssektorn (ibid). För att omvandling av det globala livsmedelssystemet ska möjliggöras så behöver markresursplaneringen sättas i fokus och stöd implementeras för innovation i jordbruket menar FAO. De lyfter att verktyg för planering och förvaltning finns tillgängliga, men att datainsamlingen och informationsspridningen som berör detta behöver öka (FAO, 2021).

Europa - Europeiska Unionen (EU)

Europeiska kommissionen – Soil strategy for 2030

”Man bör i möjligaste mån undvika att hårdgöra jordbruksmark och öppna utrymmen, och fokus bör ligga på att bygga på mark som redan har tagits i anspråk. Det kan kräva mer investeringar, t.ex. för att rensa upp mark som tidigare använts som industriområde (inklusive sanering).”

(Europeiska kommissionen, 2021b)

EU har tagit fram strategin "Soil strategy for 2030" vars vision är att uppnå god markhälsa och friska markecosystem i hela EU till år 2050. Syftet är att friska marker utgör ett stort steg mot att lösa stora utmaningar och att uppnå klimatneutralitet (Europeiska kommissionen, 2021c). I strategin beskrivs överexploatering som ett problem tillsammans med ohållbar markanvändning och markförvaltning och utsläpp av föroreningar. Dessa beskrivs som problematiska eftersom marken utsätts för påfrestande nedbrytningsprocesser, packning, minskat innehåll av organiskt material och biologisk mångfald, försaltning, hårgörning och erosion (Europeiska kommissionen, 2021c). De fortsätter att beskriva marken och jord som begränsade resurser som präglas av det växande behovet av utrymme, städernas utbredning och hårdgörning av mark. De skriver att värdefulla ekosystem omvandlas till "betongöken" (Europeiska kommissionen, 2021c).

"EU bör uppnå inget ianspråktagande av mark senast 2050, vilket kommer att bidra till målet om nettoupptag 2030."

(Europeiska kommissionen, 2021c, s.9)

Som hjälpmedel har de tagit fram strategin *markplaneringshierarkin* som de uppmanar planerare och beslutsfattare att tillämpa på nationell, regional och lokal nivå vid planering av mark.

Figur 4. Strategi vid ianspråktagande av mark. Källa: Europeiska kommissionen. 2021c.

De fortsätter beskriva vad medlemsländerna bör göra konkret för att uppnå inget ianspråktagande av mark vilket bland annat är att:

- Fastställa mål för att minska nettoanspråktagandet av mark, såväl nationella, regionala och lokala mål för att bidra till EU:s mål.
- Integrera "markplaneringshierarkin" vid planering av mark.

I anslutning till detta så diskuteras även bebyggelse på redan ianspråktagande mark. Mellan 2006 och 2012 beskriver de att ny bebyggelse på redan exploaterad mark stod för 13,5 procent av stadsutvecklingen i EU, vilket de menar ger utrymme för förbättring. Vidare beskriver de att vissa medlemsländer har uppnått nivåer av markåtervinning på 50 procent och upp mot 80 procent vilket de menar är bevis på att hållbar markåtervinning är möjligt (Europeiska kommissionen, 2021c).

Europaparlamentet – *Soil monitoring and resilience directive* & Europeiska kommissionen - *Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV om markövervakning och markresiliens (lag om markövervakning)*

Frågan om EU:s behov att säkra långsiktigt hållbara livsmedelssystem har särskilt uppmärksammats efter Rysslands invasion av Ukraina eftersom det har destabiliserat det globala livsmedelssystemet och intensifierat livsmedelssäkerhetsrisker (Europeiska kommissionen, 2023). I en briefing av Europaparlamentet framgår det att EU för närvarande inte har en komplett EU-omfattande lagstiftning specifikt om markanvändning utöver en del politiska verktyg som berör skydd av mark (European parliament, 2024). Däremot pågår arbetet om ett nytt direktiv kallad *Soil Monitoring Law* vars förslag publicerades år 2023. Syftet med direktivet är att säkerställa marktillgången i EU och upprätthålla en god markhälsa senast år 2050 genom att införa en sammanhängande markövervakningsram som tillhandahåller data om mark från samtliga medlemsstater för att säkerställa miljömässiga, samhälleliga och ekonomiska behov relaterat till markanvändning. Direktivet ska säkerställa livsmedelssäkerhet, förebygga klimatförändringar och öka motståndskraften mot naturkatastrofer

(Europeiska kommissionen, 2023). Europeiska kommissionen beskriver att motivet till direktivet är att EUs livsmedelsförsörjningssystem inte får tas för givet avseende tillgänglighet, användning, tillgång och stabilitet, varken på lång eller kort sikt.

Europeiska miljöbyrån - *Miljösignaler 2019 – Mark och Jord i Europa*

Europeiska miljöbyrån (EEA) är en byrå inom EU vars uppgift är att tillhandahålla oberoende miljöinformation till medlemsländer. Byrån framställer varje år artiklar som heter Miljösignaler som berör viktiga miljö- och klimatfrågor. År 2019 var artiklarnas fokus på mark och jord. I artiklarna lyfts det bland annat att kombinationen av minskad jordbruksyta men ökad avkastning har resulterat i ett intensivt jordbruk där främst syntetiska gödselmedel och växtskyddåtgärder används. Detta i sin tur sätter stor press på jordarnas friskhet och produktivitet vilket utgör själva grundpremisserna för jordbruksmarken som resurs (Bruyninckx, H., 2023). Ett annat perspektiv som lyfts fram är de globala marknadskrafterna som de beskriver är särskilt kopplade till marken och dess resurser, framförallt för livsmedelsproduktion och resursutvinning. Vid exempelvis torka och produktionsunderskott påverkas priserna i hela världen (ibid).

En ytterligare aspekt som lyfts fram i Miljösignalerna är Europas växande stadsbefolkning som förväntas öka med upp till 30 miljoner människor till år 2050 och att behovet av nya bostäder och infrastruktur därmed ökar (Europeiska miljöbyrå, 2023a). De skriver att jordbruksmark är den typ av mark som framförallt går förlorad till följd av stadsutbredningen, men att utbredningen av hårdgjorda ytor har saktat ner något sedan år 2000 (Europeiska miljöbyrån, 2023a). Från att 1086 km² mark per år hårdgjordes mellan år 2000 och 2006 till att 711 km² mark hårdgjordes per år mellan år 2012 och 2018. Mängden hårdgjord yta som skapats i Sverige mellan åren 2000 och 2018 är uppemot 370 km² (Europeiska miljöbyrån, 2023c).

Dessutom lyfter de konsekvenserna av klimatförändringarna och dess effekter på jorden exempelvis torka, intensivt regn, värmeböljor och stormar. De belyser även effekterna av en stigande havsnivå som kan innebära utöver förlorade landområden även förändring

av jorden i kustområden och leda till ökad mängd föroreningar och salt i jorden vilket kan ge negativa konsekvenser för jordens möjlighet att producera livsmedel (Europeiska miljöbyrån, 2023b)

I miljösignalerna lyfter de även att redan ianspråktagen mark och stadsutrymmen behöver tas tillvara på ett bättre sätt för att minska exploatering som sker för stadsutbredning. De riktar ett särskilt budskap till planerare, och i synnerhet stadsplanerare, att de bör spela en central roll i denna utveckling. Särskilt nämner de att stadsutbredningen behöver begränsas och att städer bör utformas med högre täthet, men utan bekostnad på tätortsnära grönska, och att mötesplatser och noder befinner sig inom gångavstånd eller genom kollektivtrafik för att minska transportbehovet (Europeiska miljöbyrån, 2023a).

Nationellt – Sveriges regering & Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Sveriges livsmedelsstrategi 2030

Sårbarheten i Sveriges försörjningssystem har uppmärksammats av riksdagen som år 2017 upprättade Sveriges nationella livsmedelsstrategi vars övergripande mål lyder såhär:

“En långsiktig strategi ska bidra till att potentialen för hela livsmedelskedjan nyttjas fullt ut. Det innebär en ökad och hållbar produktion av mat som kan leda till fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet och ge konsumenter, oavsett bakgrund, bättre förutsättningar att göra medvetna val.”
(Regeringskansliet, u.å. Sidor ej angivet)

Livsmedelsstrategin betonar att Sveriges livsmedelskedja ska vara konkurrenskraftig vilket i stort innebär att den totala livsmedelsproduktionen behöver öka samtidigt som

nationella mål och miljömål som relaterar till jordbruk och odlingslandskap uppnås (*Regeringskansliet, u.å.*)

I propositionen för livsmedelsstrategin 2030 belyser regeringen bland annat problematiken av att en stor andel högavkastande åkermark exploateras, framförallt i slättbygden. En orsak till detta beskriver de är eftersom många tätortsområden ligger i anslutning till områden med bördig jordbruksmark. De belyser också problematiken kring fragmentering av jordbruksmark som konsekvens av exploatering och att sammanhållen mark som kan brukas rationellt är en viktig förutsättning för tillräcklig lönsamhet i jordbruket (Regeringen, 2017).

I samband med detta diskuteras även hushållningsbestämmelserna i miljöbalkens 3:dje kapitel. För att påminna om innehållet lyder det: "Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk" (Miljöbalken 3 kap. 4 §). Regeringen lyfter en utredning av jordbruksverket där de har konstaterat att tillämpningen av miljöbalken brister vid skydd av mark vilket innebär att tillämpningen av bestämmelserna i miljöbalkens 3 kapitel inte fungerar som avsett. Av samma utredning framkommer det även att ett flertal kommuner bedömer att de har lägre kapacitet och saknar underlag och kompetens att värdera jordbruksrelaterade intressen jämfört med andra intressen (Regeringen, 2017). Enligt jordbruksverket bedöms detta vara en bidragande orsak till att tillämpningen av miljöbalken inte fungerar optimalt.

Regeringen sammanfattar frågan om tillgång och nyttjande av mark genom att betona att den fysiska planeringen bör ta hänsyn till jordbruksrelaterade intressen i samspel med andra samhällsintressen, samt att i de fall där exploatering sker på jordbruksmark bör fragmentering och mängden jordbruksmark som tas i anspråk minimeras. De bedömer även att kunskapen om jordbruksmark och jordbruksproduktion vid planläggning bör öka.

Livsmedelsstrategi 2.0

År 2025 färdigställdes en uppdaterad version av Livsmedelsstrategin, Livsmedelsstrategi 2.0. De skriver i rapportens inledning att mycket har hänt i omvärlden sedan den förra strategin presenterades år 2017. De belyser att stora utmaningar i livsmedelskedjan gör att regeringen stärker insatserna för att öka Sveriges livsmedelsproduktion och konkurrenskraft (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, 2025). Livsmedelsstrategin innehåller 3 fokusområden vilka är:

- Ökad robusthet i livsmedelskedjan
- Exportfrämjande
- Svensk kvalitet och gastronomi

Ett område som de belyser i linje med målet *ökad robusthet i livsmedelskedjan* är att skapa förutsättningar för en stärkt livsmedelberedskap och ökad inhemsk livsmedelsproduktion. För att möjliggöra detta skriver de att en viktig förutsättning är att jordbruksmark som produktionsresurs säkras som resurs och de lyfter att de vill se över möjligheten att stärka skyddet av jordbruksmark. I detta sammanhang lyfter de fram ett förslag av Jordbruksverket som föreslår en ändring av 3 kap. 4 § i miljöbalken, vilket skulle innebära att "de handläggande myndigheterna behöver tillämpa bestämmelsen om skydd för jordbruksmark på ett mer restriktivt sätt" (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, 2025, s.38).

Utifrån detta framkommer det även att regeringen vill fortsätta verka för att möjliggöra tillväxt i livsmedelsproduktionen i hela landet och de belyser att Sverige har stora möjligheter att skala upp sin produktion i ett internationellt perspektiv och har större möjlighet att öka tillväxten i primärproduktionen i jämförelse med andra länder. De bygger detta påstående på att Sverige kan få en längre växtsäsong till följd av ökad medeltemperatur av klimatförändringarna och att många av Sveriges lantbrukare redan arbetar proaktivt och ser positivt på hållbar produktion och djurskydd (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, 2025). Men de beskriver också utmaningarna med ökad

medeltemperatur och klimatförändringar, såsom ökade nederbördsmonster och nya skadegörare.

Ett stort fokus i Livsmedelsstrategin 2.0 är beredskap. De beskriver att den inhemska livsmedelsproduktionen ska ligga till grund för livsmedelsberedskapen och att livsmedelskedjans flöde ska vara uthållig och anpassningsbar med styrkan att fortsätta producera utan avbrott även under stora påfrestningar (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, 2025). De fortsätter beskriva att en central del i detta är att öka företagens förmåga att anpassa sig och dess uthållighetsförmåga vilket ska stöttas genom bland annat investeringsprogram som beredskapssektorn *Livsmedelsförsörjning och dricksvatten* framställer. Regeringen ser även positivt på att minska företagens regelbörda för att stötta tillväxt.

Orsakerna bakom strategins ökade fokus på beredskap menar de kommer från världens försämrade säkerhetsläge, erfarenheterna från coronapandemin och klimatförändringarna som ökar risken för extremväder (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, 2025). Den största skillnaden mellan den förra livsmedelsstrategin och livsmedelsstrategin 2.0 beskriver de är fokusområdet för ökad robusthet i livsmedelskedjan (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, 2025).

Skåne – Länsstyrelsen Skåne & Region Skåne

I följande avsnitt beskrivs riktlinjer från Länsstyrelsen Skåne som är en statlig myndighet vars uppdrag är att samordna och genomföra regeringens politik på regional nivå. Länsstyrelsen utgör en länk mellan kommunerna och staten och en del av deras uppdrag är att ta fram styrdokument och handlingsplaner som kommuner kan använda som stöd i deras planering (Länsstyrelsen Skåne, 2022).

Region Skånes uppdrag är att leda ett långsiktigt och hållbart arbete i ett antal uppgiftsområden, till exempel hälso- och sjukvård, kollektivtrafik och miljöarbete.

Länsstyrelsen Skåne - Markhushållning i planeringen - Jordbruksmarken i Skåne.

År 2015 tog Länsstyrelsen Skåne fram planeringsunderlaget *Markhushållning i planeringen* med syftet att vägleda och underlätta kommuners markanvändningsbeslut.

I rapporten beskriver författarna bland annat att globala osäkerhetsfaktorer, såsom klimatförändringarna, ställer stora krav på den fysiska planeringen och att det krävs noggrann planering för att möjliggöra en omställning mot ett mer resurseffektivt samhälle (Elgåker & 2015). De belyser att oexploaterad mark kommer ha en central roll i att möta klimatförändringarna som resurs för livsmedel och för att exempelvis användas som tillfälliga översvämningssytor vid extrem nederbörd. De lyfter även att jordbruket och jordbruksmark som resurs är viktigt för ett antal miljömål och att marken innehåller värdefulla tillgångar för rekreation, natur- och kulturvärden (ibid).

De belyser att kommunerna har ett stort ansvar att förebygga en långsiktigt hållbar mark- och vattenanvändning och att arbeta resurseffektivt gentemot deras planmonopol. De lyfter även att det finns en problematik kring kortsiktiga vinster relaterat till markanvändning eftersom dessa kan ge ekonomiska och miljömässiga konsekvenser på längre sikt eller i större perspektiv (Elgåker & Kaaman, 2015).

I rapporten lyfter de ett antal lagtexter som relaterar till kommuners arbete med planering av markresurser. Bland annat lyfter de miljöbalken 3 kap. 1 §.

”Mark- och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning.”

(Miljöbalken 3 kap. 1 §)

I sammanhanget lyfter de att kommuners planläggning ska leda till god hushållning med mark tillsammans med andra värden som kräver hushållning, såsom energi, vatten och råvaror. De uppmärksammar också behovet av nya bostäder i Skåne och uppmuntrar i

synnerhet ny bebyggelse i kollektivtrafiknära lägen för att undvika utspridd kollektivtrafikförsörjning som de menar inte är resurseffektivt (Elgåker & Kaaman, 2015). I samband med detta lyfter de att en hög exploateringsgrad i dessa lägen är att sträva efter och att förtätning och ny bebyggelse intill befintlig infrastruktur är att föredra eftersom det är mer resurseffektivt ur energi- och klimatsynpunkt (ibid).

Tillbakablick – Länsstyrelsen Skåne - Skånska jordbruksmarkens status i fysisk planering

År 2001 skapade Länsstyrelsen Skåne rapporten *Skånes värdefulla jordbruksmark* med syftet att: "initiera en diskussion om en långsiktigt god hushållning av den bästa jordbruksmarken i Skåne" (Uddenberg, 2001, s.3). Rapporten vittnar om att diskussionen om hur jordbruksmark exploateras i Skåne länge har varit på tapeten. I rapporten presenterar författarna bland annat hur synen på jordbruksmark har förändrats över tid från 1900-talets senare hälft till millennieskiftet. Tillbakablicken syftar till att ge en översiktlig bild av jordbruksmarkens status i den fysiska planeringen och de händelser som påverkat utvecklingen.

Mellan 1950 och 1960 så växte det fram en funktionalistisk syn på stadsutformning. Staden delades upp i funktioner, så som bostadsområde, arbetsområde och rekreationsområde. Människans välmående av natur uppmärksammades och man började tala om grönstruktur som skulle sträcka sig brett över staden genom grönstråk och parker. På landsbygden effektiviserades och mekaniserades jordbruket till följd av god tillgång på billig energi. Jordbruket blir allt mer rationellt och förändrade markanvändningen kraftigt. Många djurarter drabbades hårt vilket skapade uppmärksamhet kring behovet av att skydda natur och miljö vilket resulterade i en ny naturskyddslag och första strandlag år 1952 (Uddenberg, 2001).

Skydd av natur och miljö uppmärksammades vidare under 1960–1970 och världens första centrala myndighet för natur- och miljöfrågor bildas år 1967 (ibid). Miljöfrågor utgjorde en livlig debatt efter att människors närmiljö påverkades kraftigt av miljögifter.

Miljöproblem blev till oundviklig verklighet när bland annat rovfågelfaunan riskerades att utrotas på grund av kvicksilverbetning. Vid samma tid så konstaterar Skånes regionplaneinstitut att olika urbana markanvändningar ter sig ekonomiskt lönsammare än jordbruk, men i flera motioner uttrycks ett skyndsamt behov av åtgärder för att förhindra att odlingsbar mark tas i anspråk så att framtida livsmedelsproduktion omöjliggörs (ibid). 1975 beslutade regeringen att Skånes kommuner skulle skapa ett särskilt markhållningsprogram för att bland annat skydda jordbruksintresset. Resultatet av utredningarna blev svårtolkat och uppgiften landade istället på Länsstyrelsen Malmöhus län och Kristianstad. Behovet av Skånes bördiga jordbruksmark ansågs vara av stor betydelse och stor vikt lades på att skydda värdefull åkermark i samband med att tätorterna växte. I markhållningsprogrammet uppfördes 'tillväxtgränser' som innebar att kommuner hade handlingsfrihet inom gränsen och marken utanför garanterades lämnas ostörd och utan hot från tätortsintressen. Författaren skriver att synen på värdefull jordbruksmark under 70- och 80-talet var närmast "helig" i planeringssammanhang (Uddenberg, E., 2001).

Vidare på 80- och 90-talet så beslutade riksdagen år 1985 att jordbrukspolitikens grundläggande mål skulle vara att Sveriges livsmedelsförsörjning tryggas i såväl fredstider som i krigstider samtidigt som miljö- och landskapsvård i odlingslandskap stärks, skyddas och bevaras (ibid). År 1987 utfärdades Naturresurslagen (NRL) som anger en formulering som är högst aktuell även idag: *"Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses från en allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk"* (Uddenberg, 2001. S.11). Naturresurslagen betonar även att särskild hänsyn till frågor som rör jordbruksmark relaterat till markanvändning ska beaktas vid fysisk planering eftersom jordbruksmark bedöms vara ett allmänt intresse. År 1999 ersätts Naturresurslagen med Miljöbalken utan några större ändringar gällande jordbruksmark men med ytterligare 15 lagar inom miljöområdet (ibid). Samma år som NRL utfärdas så tillkommer även Plan och Bygglagen (PBL) som är det främsta regelverket för fysisk planering än idag. PBL

har justerats ett flertal gånger sedan 1987 med det grundläggande syftet att reglera bestämmelser om planläggning av mark, vatten och byggande för att främja hållbar samhällsutveckling och livsmiljö i nutid och för kommande generationer (Sveriges riksdag, 2025).

Vidare mellan 90 och 2000-talet så förändras jordbrukspolitiken och förutsättningarna i jordbruket när Sverige går med i EU år 1995 (Uddenberg, 2001). EU:s jordbruksstöd kan implementeras i verksamheter och handeln öppnas upp men konkurrensen stärks. Rationell drift, hög produktkvalitet och tillräckliga volymer krävs för att Sveriges livsmedelsindustri ska ha möjlighet att konkurrera med andra EU-länder (ibid). År 1998 beslutar Sveriges riksdag att uppföra 15 nationella miljömål, ett av målen kallas "Ett rikt odlingslandskap" som i korthet innebär att jordbruksmarkens produktionsförmåga ska långsiktigt bevaras och att de natur och kulturvärden som finns i odlingslandskapet ska bevaras (ibid). Som tidigare nämnt så överförs Naturresurslagen till Miljöbalken år 1999. I miljöbalken benämns Sveriges jordbruk som ett nationellt intresse och att markens produktionsförmåga är en viktig hushållningsfråga. Miljöbalken innehåller samma formulering som Naturresurslagen avseende att brukningsvärd jordbruksmark endast får tas i anspråk om behovet inte kan tillgodoses genom annan mark.

Region Skåne – Anspråk på jordbruksmark – kartläggning för Skåne.

Region Skåne har tagit fram rapporten *Anspråk på jordbruksmark -Kartläggning för Skåne*, som presenterar statistik och analyser om exploateringen av jordbruksmark i regionen. Rapporten ger en helhetsbild genom att både belysa nuläget och den historiska utvecklingen, samtidigt som den presenterar framåtblickande analyser om framtidens markanspråk och relaterade utmaningar.

I nulägesbeskrivningen belyser Region Skåne att Skånes mark består nästan till hälften av jordbruksmark varav den bästa och bördigaste jorden finns i västra Skåne. Det är

även i västra Skåne som den största befolkningsutvecklingen sker där Malmö, Lund och Helsingborg toppar listan (Region Skåne, 2024a.)

Region Skånes mätningar visar att 7 % av Skånes totala jordbruksmark har förlorats till följd av förändrad markanvändning under tidsperioden 2000 till 2020. I hektar är detta en förlust på ca 36 000 hektar jordbruksmark som produktionsmässigt är bland de bästa i världen (ibid). Av de 7 procenten utgör 6 % jordbruksmark som övergått till annan typ av övrig mark, och 1 % utgörs av exploatering vilket motsvarar cirka 6000 hektar. Den främsta drivkraften till exploatering av jordbruksmark i Skåne de senaste 20 åren kommer från småhusbebyggelse och andra anläggningar (ibid). Den sistnämnda kategorin innefattar en rad olika anläggningstyper, allt från golfbanor till industribebyggelse. Även infrastruktur har utgjort ett betydande markanspråk på skånsk jordbruksmark och då är det främst infrastruktur i nya utbyggnadsområden som står för den betydande andelen (ibid).

Kategori	Ändamål	Totalt anspråk (ha)	Andel av det totala anspråket (%)
Bostäder	Flerfamiljshus	132	2%
Bostäder	Småhus	2 223	38%
Infrastruktur	Bilväg	363	6%
Infrastruktur	Cykelväg	105	2%
Industri och verksamheter	Energiproduktion	31	1%
Industri och verksamheter	Industriområde	1 065	18%
Industri och verksamheter	Täktverksamhet	166	3%
Industri och verksamheter	Enbart irreversibla anläggningar	208	4%
Anläggningar	Anläggningar (alla typer)	1 711	30%

Figur 5 Figuren visar kategorier och ändamål vid exploatering av jordbruksmark mellan 2000 och 2020 i SKåne. Källa: Region Skåne. 2024a.

I rapporten presenterar de flera skäl till varför den skånska jordbruksmarken är viktig att bevara. I synnerhet belyser de Skånes betydelse för Sveriges livsmedelsproduktion då Skåne står för 40 procent av landets totalskörd när det kommer till potatis, sockerbetor och de vanligaste oljeväxt- och spannmålsgrödorna. När det gäller skördar av trädgårdsväxter kommer nästan 70 procent från Skåne. De nämner också att Skåne är ensamt län i Sverige med klass 8-10 jord och att nästan 16 procent av hela landets jordbruksmark återfinns i Skåne. Utöver jordbruksmarkens produktionsvärde så lyfter de andra skäl till varför jordbruksmark är viktig att bevara, som att:

- Jordbruksmark är en begränsad resurs
 - Världens åkerarealer minskar men befolkningen ökar
 - Landskapet växer snabbt igen när marken inte odlas och utan betande djur
 - Många arter riskerar att dö ut om jordbruksmarken (främst betesmarker och ängar) inte brukas och bevaras.
 - Jordbruksmarken binder kol i marken
- (Region Skåne, 2024a).

Vidare kommer de in på klimatförändringarna som de skriver kan både gynna och missgynna Skånes jordbruk. Precis som andra källor har belyst så skriver de att avkastningen kan öka då växtsäsongen förväntas förlängas med ökad medeltemperatur, men att andra utmaningar väntar såsom nya skadegörare, torka, havsnivåhöjning och kraftig nederbörd (Region Skåne, 2024a). De beskriver att Sverige och Skåne i framtiden *"behöver kunna stå för en ökad andel av den globala livsmedelsproduktionen än idag för att tillgången till livsmedel ska kunna säkras på en global skala"* (Region Skåne , 2024a).

Tillsammans med experter från SLU, Ekologigruppen och Trivector Trafik har Region Skåne skapat en framåtblickande analys av framtidens exploatering på skånsk jordbruksmark. Genom *expertworkshops* har de kommit fram till antaganden och scenarier som utöver experternas kunskap, grundas på historisk tillbakablick och megatrender. Utifrån experternas underlag har Region Skåne sedan sammanställt

scenarier om möjliga framtida markanspråk. I rapportens framåtblickande analys presenterar de tre olika scenarier:

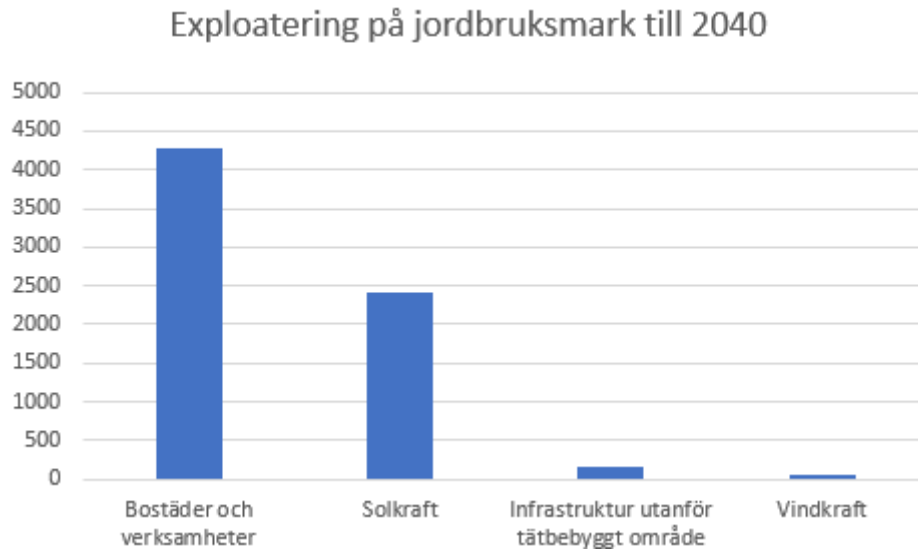
- Nollscenario: Jordbruksmark fortsätter att exploateras i samma riktning som historisk trend
- Scenario ökad täthet: Fokus på bebyggelseutveckling med hög täthet
- Klimatanpassningsscenario: Tätheten ökar kraftigt och ingen mark under 3 meter över havet bebyggs

Och olika tidsperspektiv:

- Kort tidsperspektiv: 2040
- Medellångt tidsperspektiv: 2070
- Långt tidsperspektiv: 2120

Kort tidsperspektiv - 2040

Region Skånes framtidsanalys för det korta tidsperspektivet har utgått från ett nollscenario, utvecklingen sker enligt historisk trend och följer utvecklingen som kommuner beskriver i sina översiktsplaner. Detta skulle innebära att 0,8 procent av Skånes totala jordbruksmarksareal exploateras till följd av bostads- och verksamhetsområden till år 2040 vilket innebär cirka 4 290 hektar. Ett mönster som kan antas ske är att de skånska städerna fortsätter växa utåt skriver de, och att mindre samhällen i närheten av större städer också förväntas ta jordbruksmark i anspråk.

Figur 6 Exploatering på jordbruksmark till år 2040. Tabellskapare: Astrid Helgesson Liljedahl. Källa: Region Skåne, 2024a.

En ytterligare aspekt de beräknat är markaspråk för energikällor. Andelen solenergiproduktion som de bedömer vara intressant att installera i Skåne, beräknar de skulle innebära ett ytterligare anspråk på jordbruksmark med 0,5 procent, cirka 2 400 hektar. Andelen mark som de beräknar kan tas i anspråk för vindkraft är betydligt lägre, cirka 43 hektar.

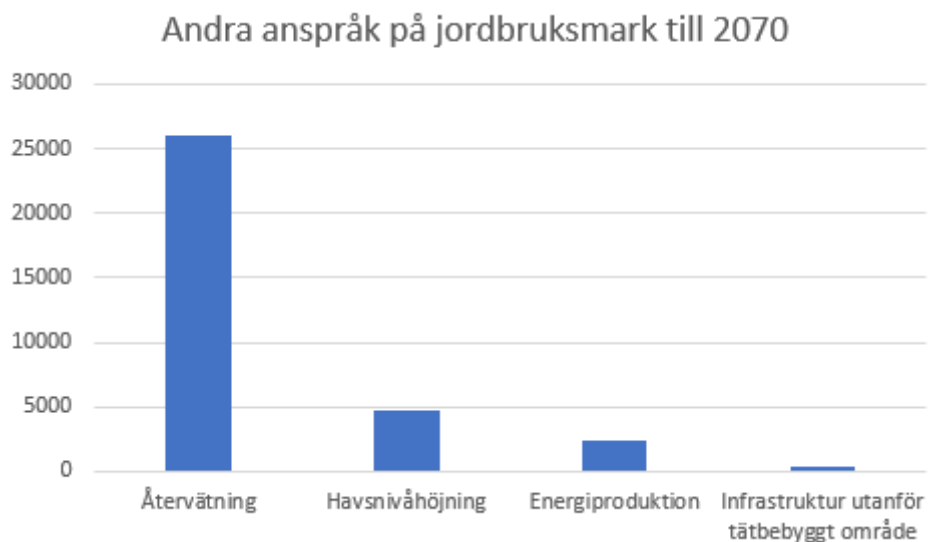
Medellångt tidsperspektiv - 2070

Framtidsanalysen för det medellånga tidsperspektivet visar att anspråken på jordbruksmark uppgår till mellan 0,6 procent och 1,8 procent beroende på scenario. I ett nollscenario med hög befolkningstillväxt bedömer Region Skåne att 1,8 procent jordbruksmark kan exploateras till 2070 vilket innebär 9 170 hektar. I ett scenario med hög befolkningstillväxt och bebyggelse med hög täthet beräknas exploateringen ta 0,9 procent jordbruksmark i anspråk till år 2070, vilket är cirka 4 662 hektar (Region Skåne, 2024a).

Figur 7 Exploatering på jordbruksmark till år 2070. Tabellskapare: Astrid Helgesson Liljedahl. Källa: Region Skåne, 2024a.

Utöver markanspråk från exploatering presenterar Region Skåne orsaker till ytterligare anspråk på jordbruksmarken till år 2070, dessa är havsnivåhöjning, återvätning av torvmark, infrastruktur utanför tätbebyggt område och energiproduktion. Den största påverkan på mängd jordbruksmark bedömer Region Skåne vara återvätning av torvmark som de beräknar ta 5,1 procent jordbruksmark, 26 096 hektar.

Figur 8 Andra anspråk på jordbruksmark till år 2070. Tabellskapare: Astrid Helgesson Liljedahl. Källa: Region Skåne, 2024a.

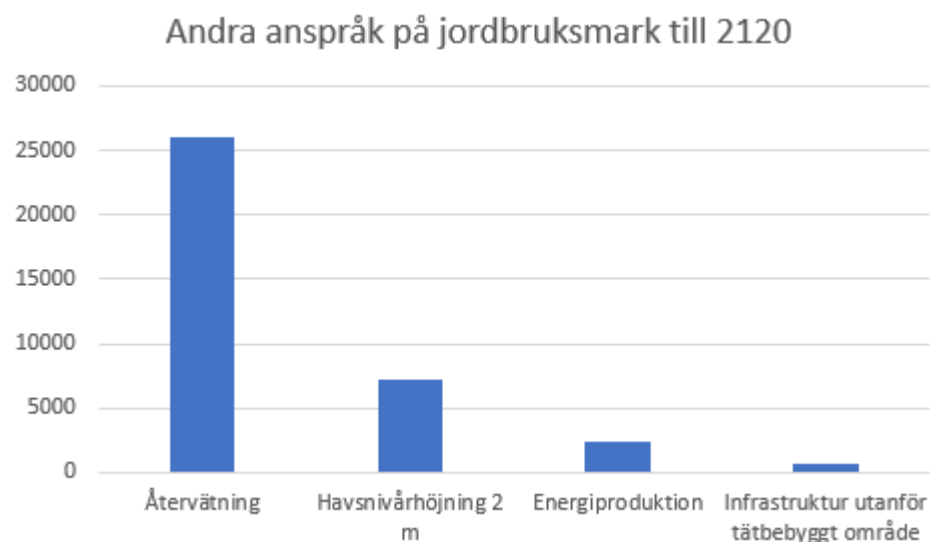
Långt tidsperspektiv - 2120

Region Skåne beskriver att analysen över det långa tidsperspektivet är oviss eftersom det finns mycket osäkerheter i frågor som avgör framtidens anspråk på jordbruksmark (Region Skåne, 2024a). De beräkningarna som de presenterar i analysen har gjorts på ett nollscenario, scenario med ökad täthet, och ett klimatanpassningsscenario där de har uteslutit att beräkna med utbyggnad på mark som ligger under 3 meter över havet, detta på grund av framtidens havsnivåhöjningar (ibid). Analysen visar att ett scenario med fortsatt exploatering på jordbruksmark som nuvarande trend och hög befolkningstillväxt skulle innebära fyra gånger så stort anspråk på jordbruksmark än i ett scenario med låg befolkningstillväxt och ökad täthet

Figur 9 Exploatering på jordbruksmark till år 2100. Tabellskapare: Astrid Helgesson Liljedahl. Källa: Region Skåne, 2024a.

Mängden jordbruksmark som bedöms exploateras till år 2070 skiljer sig mycket mellan de olika scenarierna och tillsammans med andra aspekter såsom energiproduktion bedömer de att det totala markanspråket på jordbruksmark i Skåne till år 2120 kan landa på cirka 48 000–59 000 hektar.

Figur 10 Andra anspråk på jordbruksmark till år 2120. Tabellskapare: Astrid Helgesson Liljedahl. Källa: Region Skåne, 2024a.

Generell utveckling av bebyggelse och infrastruktur i Skåne

Region Skåne skriver att framtidens markanspråk för nya bostäder hänger på en rad olika faktorer, bland annat hur stor yta människor kommer vilja bo på, hur tätt vi vill bo, fördelningen mellan olika bostadstyper, vill vi bo i småhus eller flerbostadshus och hur befolkningens mängden i Skåne kommer utvecklas (Region Skåne, 2024a). Som tidigare nämnt så har småhusbebyggelsen stått för en stor del exploatering av jordbruksmark de senaste 20 åren. Huruvida småhusbebyggelseutvecklingen kan fortsätta i samma takt har ifrågasatts allteftersom frågan om exploatering av jordbruksmark står allt mer i rampljuset (Region Skåne, 2024a). I Region Skånes Regionplan för Skåne 2022-2040 är en av planeringsprinciperna att "utveckla bebyggelsen utifrån befintliga strukturer och genom förtätning i strategiska lägen" (Region Skåne, 2022). Däremot vittnar flera skånska kommuners översiktsplaner att jordbruksmark planläggs för bostad- och verksamhetsutbyggnad.

Framtida markanspråk för verksamheter och industrier beskriver Region Skåne som svårare att förutspå. Dels beror det på liknande faktorer som för bostäder såsom befolkningens mängd och hur tätt vi bygger och dels hur utvecklingen går i olika branscher (Region Skåne, 2024a). Sedan pandemin har sårbarheten i de globala leveranskedjorna

uppmärksamhets vilket visar vissa tendenser att vi går mot mer lokala och regionala produktionssystem vilket kan påverka framtidens markanspråk för industri, transport och logistikanläggningar (ibid).

Vad gäller infrastruktur menar Region Skåne att ytanspråken kan minska i framtiden till följd av att städer byggs tätare och att yteffektiva transporter prioriteras. Om samhället däremot fortsätter i samma resmönster som idag så förväntas väginfrastrukturen behöva byggas ut kraftigt. Utvecklas samhället mot mer hållbara transportmedel genom kollektivtrafik, gång och cykel eller att distansarbete och digitala möten blir ett allt vanligare alternativ så kan det totala markanspråket från infrastruktur möjligtvis minska. Vad gäller markanspråk för järnväg så kommer det sannolikt öka eftersom järnvägen redan idag är underdimensionerad (Region Skåne, 2024a).

Markanspråk från andra faktorer såsom energiproduktion, återvätning av våtmarker och höjda havsnivåer beskriver de kan orsaka ytterligare betydande anspråk på jordbruksmark. Region Skåne bedömer, från de olika uppgifterna som undersökts i samband med rapporten, att 8,2 till 11,6 procent av jordbruksmarken i Skåne kan komma att tas i anspråk till år 2120 men att ytterligare anspråk kan tillkomma, till exempel från försvarsmakten eller olika typer av klimatanpassningsåtgärder.

Kävlinge kommuns översiktsplan gällande exploatering av jordbruksmark

I nästa del av resultatet presenteras Kävlinge kommuns översiktsplan i relation till exploatering av jordbruksmark och hur den förhåller sig till kommunens förtätningsstrategi. Fokus ligger på hur översiktsplanen och förtätningsstrategin balanserar behovet av bebyggelse med bevarande av jordbruksmark, samt på den utmaning kommunen står inför i och med rättsfallet Lödde öster, där Mark- och miljödomstolen sagt nej till det planerade utbyggnadsområdet på jordbruksmark.

Kommunens visioner i översiktsplanen

Kommunen beskriver en vision om att växa enligt hållbara principer av såväl miljömässiga som ekonomiska och sociala aspekter. De belyser att kommunen behöver ta ansvar för utveckling och tillväxt och göra avvägningar mellan olika intressen som bland annat berör begränsade resurser såsom jordbruksmark, kulturvärden och grönstruktur. De erkänner att hur de planerar idag, får konsekvenser för framtidens generationer och att de krävs ett ansvar från deras håll att tillväxt sker hållbart i kommunen (Kävlinge kommun, 2022a). Vidare skriver de att kommunen ska värna om jordbruksmark och att utbyggnad ska ske i första hand på redan ianspråktagen mark och genom förtätning. De förespråkar en tätare stad och stor variation i bostadstyper. Vid nybyggnation betonar de att marken ska nyttjas väl utifrån dess förutsättningar och att tillväxt ska ske resurseffektivt.

Kommunen skriver i avsnittet som heter "Utveckla det öppna småskaliga landskapet och byarna" att bebyggelseutveckling på landsbygden ska utgå från landsbygdens specifika karaktärer, vilket bland annat utgörs av skilda byar och ensamgårdar jämnt utspridda i landskapet. De beskriver även att nybyggnation inte ska störa öppna landskapsstråk (Kävlinge kommun, 2022a).

"Några av Kävlinges viktigaste naturresurser är den högvärdiga jordbruksmarken och den tätortsnära naturen. Genom att undvika exploatering på dessa värdefulla ytor kan stora ekonomiska, sociala och ekologiska värden bevaras och utvecklas."

(Kävlinge kommun. 2022a. Översiktsplan Del 1, s.32)

Jordbruksmark beskrivs som värdefull mark i kommunen och de antyder på att den ska skyddas från exploatering. I ett ställningstagande skriver kommunen att ny bebyggelse inte ska försvåra för rationellt brukande av jordbruksmark och att jordbruket ska ha förutsättningar att utvecklas (Kävlinge kommun, 2022a). I ytterligare ett ställningstagande belyser de att ny bebyggelse på landsbygden ska utgå från platsens förutsättningar och anpassas till omgivningen vad gäller skala, material, färgsättning, volym och detaljering.

Kommunens utbyggnadsplaner enligt översiktsplanen

Kävlinge kommun beskriver att översiktsplanen har som mål att möjliggöra för 6500 nya bostäder till år 2040, men att översiktsplanens utbyggnadsplan möjliggör för 9950 nya bostäder. Överkapaciteten av bostäder i förhållande till behov menar de är på grund av marknaden, och markägares varierande intresse och att peka ut flera alternativ till utbyggnad är att föredra för att säkerställa behovet om 6500 bostäder till år 2040.

Översiktsplanen anger att utbyggnad i första hand ska ske genom förtätning och inom befintlig bebyggelse och att brukningsvärd jordbruksmark ska sparas. Vidare beskriver de att kommunen trots detta har valt att peka ut nya utbyggnadsområden på brukningsvärd jordbruksmark och de utgör cirka 250 hektar. Totalt motsvarar utbyggnadsplanerna på jordbruksmark cirka 6000 nya bostäder. Kommunens bedömning lyder så här:

”Kommunen gör bedömningen att det inte går att ianspråkta annan mark för bostäder, då huvuddelen av kommunens yta består av jordbruksmark. Endast 15 % av kommunens markareal är naturmark, vilket är relativt lågt och därför har stort behov av att skyddas från exploatering för att kunna tillgodose invånarna med natur och rekreation och värna viktiga naturvärden.”

(Kävlinge kommun. 2022a. Översiktsplan Del 1, s.51)

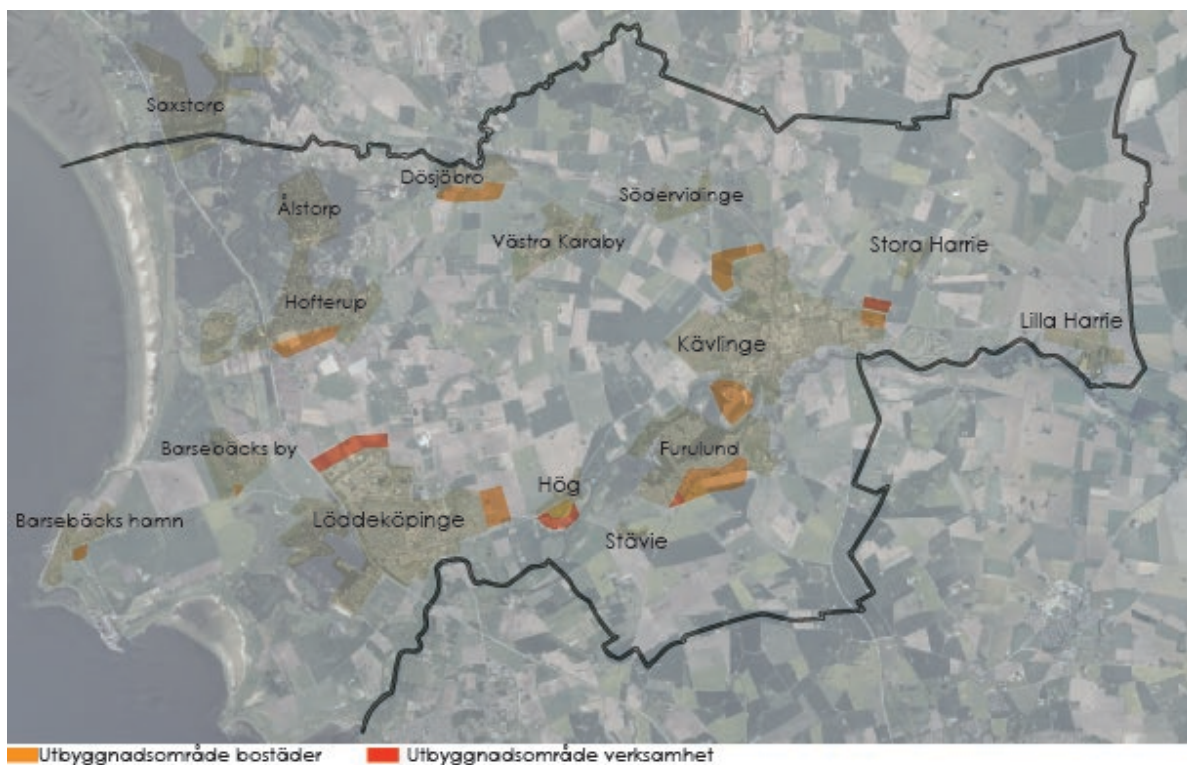
Vidare bedömer kommunen att ianspråktagandet inte kommer motverka rationellt brukande av resterande jordbruksmark.

Majoriteten bostäder beskriver de ska byggas genom förtätning i jämförelse med exploatering på jordbruksmark. I översiktsplanen presenterar kommunen en tabell med en översiktlig beräkning av nya bostäder i kommunen:

Tätort	Förtätning innan år 2030	Förtätning efter år 2030	Utbyggnad innan år 2030	Utbyggnad efter år 2030	Totalt
Kävlinge	1 265	1 520	650	2 550	5 985
Furulund inklusive Lackalänga	220	290	200	1 230	1 940
Löddeköpinge inklusive Hög	335	180	200	485	1 200
Dösjebro			100	350	450
Hofterup/Ålstorp		70	50	90	210
Barsebäcks by och Barse- bäckshamn	50	15		100	165
Kommunen helhet	1 870	2 075	1 200	4 805	9 950

Figur 11. Kävlinge kommuns planerade bostadsutveckling enligt Översiktsplan 2040. Källa: Kävlinge kommun. 2022a. Översiktsplan 2040 Del 1, s.55

Tabellen visar att av de totalt 9950 planerade bostäderna av kommunens utbyggnadsplaner, så planeras 3945 av dem byggas genom förtätning och 6005 genom utbyggnad på jordbruksmark.

Figur 12 Karta över utbyggnadsområden som tar jordbruksmark i anspråk. Kartograf: Astrid Helgesson Liljedahl. Källa: Kävlinge kommun 2022a. Flygfoto: Lantmäteriet 2025.

Hushållning med jordbruksmark i översiktsplanen (Del 3)

De belyser problematiken kring Skånes exploateringsgrad på jordbruksmark och nämner miljöbalkens bestämmelser. De beskriver också Kävlinges relation till jordbruk och livsmedelsproduktion som "viktiga delar av kommunens näringsliv och identitet" (Kävlinge kommun, 2022b, S.21).

De beskriver att 250 hektar jordbruksmark tas i anspråk av översiktsplanens utbyggnadsplaner vilket de erkänner är mer mark än vad befolkningsutvecklingen motiverar. De belyser att det kan medföra en risk att utbyggnad på jordbruksmark prioriteras över förtätning, men de motiverar ändå utbyggnadsplanerna på jordbruksmark eftersom de utpekade lägena är kollektivtrafiknära vilket de menar "bör innebära ett effektivt utnyttjande av marken" (Kävlinge kommun, 2022b, S.9). De menar även att det är oundvikligt som kommun omringad av jordbruksmark inte ta jordbruksmark i anspråk samt att naturmark inte får tas i anspråk som alternativ till jordbruksmark eftersom andelen natur i kommunen är låg.

Kävlinge kommun skriver att befolkningsutvecklingen som tas i hänsyn vid utbyggnadsplanerna är hög och att en beräkning med en lägre befolkningsutveckling skulle innebära att en stor del av bostadsbehovet skulle kunna rymmas genom förtätning.

Kävlinge kommuns förtätningsstrategi

Kävlinge kommun har tagit fram en förtätningsstrategi tillsammans med konsultfirman Spacescape. Strategin antogs av kommunstyrelsen år 2017 och syftet med strategin beskrivs såhär:

"Förtätningsstrategin syftar till att visa var och hur kommunen vill förtäta fram till 2035. Den ska också fungera som vägledning och inspiration för hur den nya bebyggelsen kan bidra till kommunens mål om en bättre och mer hållbar boendemiljö."

(Strategisk planeringschef i Kävlinge kommun Fredric Palm, Kävlinge kommun & Spacescape, 2017. S. 5)

Strategins utgångsläge är att en tätare stadsbyggnad kan ge goda sociala, miljömässiga och ekonomiska effekter och dessutom sparar på jordbruksmark och tätortsnära natur som beskrivs vara bland de viktigaste resurserna i kommunen (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017). De beskriver att förtätning och nya bostäder på redan bebyggda områden kan bidra till en mer attraktiv boendemiljö och att förtätning ligger mer i linje med globala hållbarhetsmål till skillnad från andra utbyggnadsformer.

Bostadsformerna som lyfts fram i förtätningsstrategin är av varierad karaktär. De belyser att bebyggelseformen påverkar hur området upplevs och att byggnaderna har varierade möjligheter och krav att möta gatan och människorna som rör sig på platsen efter vilket läge de byggs på. Dessutom lyfter de att lägets förhållande till kollektivtrafik bör uppmärksammas vid ny bebyggelse eftersom områden där kollektivtrafik är av god tillgänglighet innebär större anledning att bygga tätare, medans områden som befinner sig längre från kollektivtrafik och service möjligen inte lämpar sig för hög täthet eftersom andelen människor som kommer använda bil som transportmedel troligtvis ökar som följd (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017).

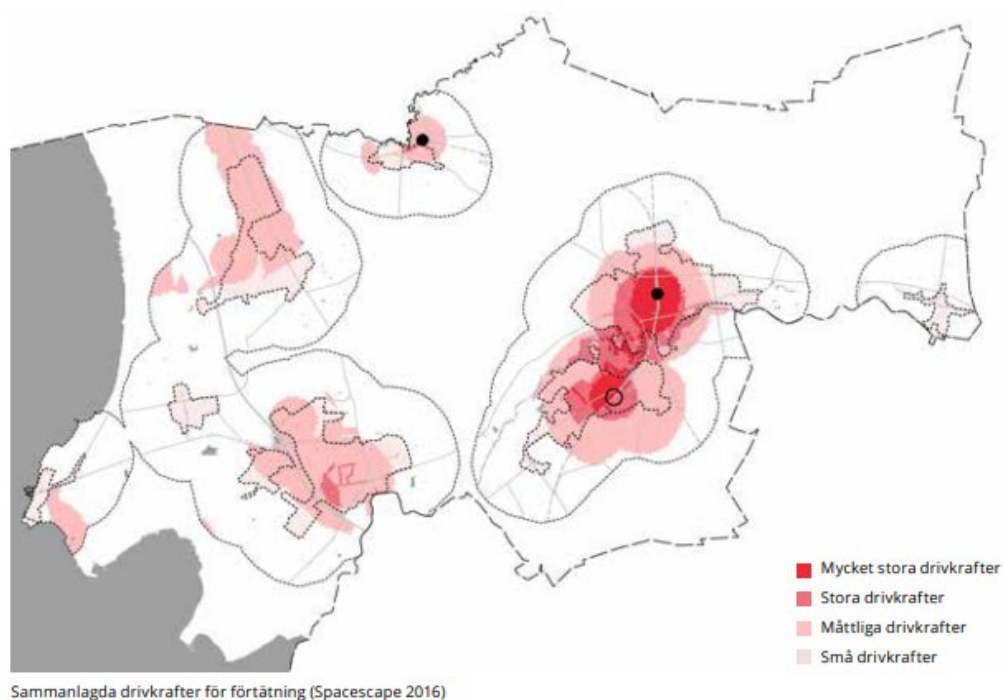
Analysmodellen som Kävlinge kommun och konsulterna på Spacescape använder till förtätningsstrategin är en analysmetod som utgår från *drivkrafter* och *begränsningar* som kartläggs i fyra teman: *Behov*, *Tryck*, *Frihet* och *Utrymme* (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017). De två förstnämnda utgår från politiska- och marknadsmässiga drivkrafter (behov och tryck). Underlaget som utgör de politiska drivkrafterna (behov) kommer från Kävlinge kommuns visioner och strategier via bland annat översiktsplaner (ibid). Marknadens drivkrafter (tryck) baseras på studier om betalningsvilja i samband med närhet till olika element såsom grönområden och vatten. Vidare till *begränsningar* som utgörs av politiska och juridiska begränsningar (Frihet och Utrymme) vid förtätning vilket främst utgörs av skyddad mark, till exempel naturreservat eller verksamheter med skyddsavstånd (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017). Figuren nedan visar de variabler som pekats ut för analysmodellen.

- Närhet till tågstation - Närhet till pendlingsbuss - Närhet till stadskärna - Tillgång till offentlig service - Kävlinge-Furulund- en stad - Centrala stråk	- Tillgång till kommersiell service - Närhet till havet - Närhet till grönområden - Närhet till Kävlingeån eller Löddeå - Närhet till golfbana
- Värdefull jordbruksmark - Utanför tätort - Naturvärden - Värdefulla rekreationsområden - Strandskydd - Skyddsområden - Verksamhetsområden - Kulturvärden - Riskområde för översvämning - Naturresevat och natura 2000	- Bebyggd mark - Planering pågår - Avsaknad av infrastruktur

Figur 13 Analysmodellen i förtätningsstrategin. Tabellskapare: Astrid Helgesson Liljedahl. Källa: Kävlinge kommun & Spacescape, 2017.

Platserna som pekas ut som möjliga för förtätning i förtätningsstrategin beskriver de har baserats på hur starka drivkrafterna är i relation till begränsningarna (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017). Det vill säga, ju större drivkrafterna är desto större är risken/chansen att begränsningarna överbryggas. I strategin målar de fram ett exempel av en plats som har stora drivkrafter att förtäta och ligger inom skyddsavstånd för järnväg, men eftersom drivkrafterna är så pass starka så skulle en investering som möjliggör de tekniska lösningarna som krävs för byggnation intill e järnväg kunna motiveras (ibid).

Kartan nedan visar sammanlagda drivkrafter för förtätning i Kävlinge kommun där störst drivkrafter återfinns i Kävlinge och Furulund.

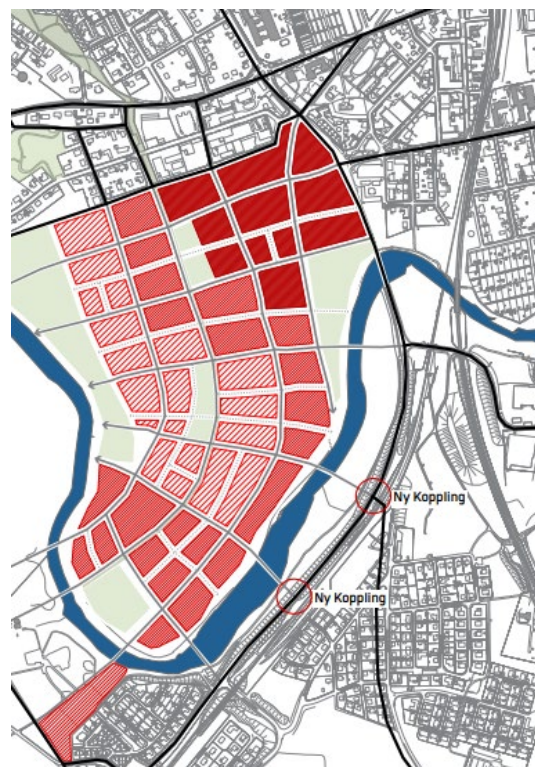
Figur 14 Drivkrafter för förtätning i Kävlinge kommun. Källa: Kävlinge kommun & Spacescape, 2017. Spacescape, 2016.

Lägena som pekas ut för förtätning i Kävlinges förtätningsstrategi bedöms kunna resultera i 7600 nya bostäder. De har utvecklat fyra olika delstrategier som har olika karaktär och de skriver att alla utpekade lägen innehåller byggbar mark men att mycket av marken inte ägs av kommunen (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017). De fyra delstrategierna är:

- Utveckla stadskärnan (Kävlinge)
 - Bygg Å-nära stad (Kävlinge, Furulund)
 - Bygg central småstad (Löddeköpinge, Kävlinge, Furulund, Dösjöbro)
 - Bygg kollektivtrafknära villastad (Kävlinge, Furulund, Löddeköpinge, Hoftorup)
- (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017)

Genom delstrategin *Utveckla stadskärnan* beräknar de rymma 950 nya bostäder där samtliga utgår från Kävlinges stadskärna. Den nya bebyggelsen skriver de skulle kunna bidra till en mer levande stadskärna och mer än hälften av bostäderna skulle kunna placeras på redan kommunalägd mark (500 st). Den nya bebyggelsen menar de kan placeras på parkeringsplatser eller på stora vägar som kan gynnas av att smaltas av till stadsgata. I samband med denna typ av omvandling av parkeringsplatser så ser de möjligheten att integrera parkeringsplatser i bebyggelsen genom garage eller p-hus (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017).

Delstrategi 2 *Bygg Å-nära stad* beräknar de kunna rymma 3150 nya bostäder, dock belyser de att värdefull åkermark (klass 7) skulle tas i anspråk i samband med planerna. Cirka 32 hektar åkermark samt Kävlinges reningsverk, industribyggnader och verksamheter finns intill marken (se figur 15 & 16). De förespråkar en medeltät bebyggelse på denna plats med bostäder som stadsradhus och 3-4 våningars flerbostadshus (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017).

Figur 15 Förslag för delstrategi 2. Källa: Kävlinge kommun & Spacescape, 2017.

Figur 16 32 hektar jordbruksmark skulle tas i anspråk genom förtätningsstrategins delområde 2. Källa: Lantmäteriet min karta. Hämtat: 2025.

Genom delstrategi 3 *Bygg central småstad* beräknar de totalt 2250 nya bostäder i centrumnära/kollektivtrafikhäna lägen i Kävlinge, Furulund, Löddeköpinge och Dösjöbro (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017). De beskriver att strategin omfattar olika områden, bland annat i Kävlinge och Löddeköpings stads kärnor där de lyfter att bland annat Centrumvägen i Löddeköpings stads kärna skulle kunna omvandlas till bostäder genom att förvandla vägen till bostäder och gaturum med gående i åtanke istället för bil (ibid).

Delstrategi 4 *Bygg kollektivtrafikhäna villastad* skiljer sig mycket från de andra delstrategierna. Här beskriver de att strategin framförallt handlar om att se över detaljplaner på redan bebyggda tomter och kommunägd mark för att bland annat skapa incitament för förtätning hos de enskilda småhusägarna. Förändring i detaljplaner skulle kunna möjliggöra utökade byggrätter och förändring av maximalt tillåtet våningsantal som därmed skulle exploateringsgraden i områdena kunna öka (Kävlinge kommun & Spacescape, 2017).

Hur väl överensstämmer översiktsplanen med förtätningsstrategin?

Översiktsplanen och förtätningsstrategin skiljer sig vad gäller mängden bostäder som enligt planerna kan placeras på jordbruksmark. Utbyggnadsplanerna i översiktsplanen innehåller 6005 nya bostäder på jordbruksmark medan förtätningsstrategin innehåller ca. 3150 nya bostäder på jordbruksmark. I förtätningsstrategin pekas ingen jordbruksmark med klass 8-10 ut för exploatering, däremot utgör planerna i delstrategi 2 i förtätningsstrategin anspråk på cirka 32 hektar jordbruksmark med klass 7. I översiktsplanen utgör flera utbyggnadsplaner anspråk på högklassig jordbruksmark (se figur 17).

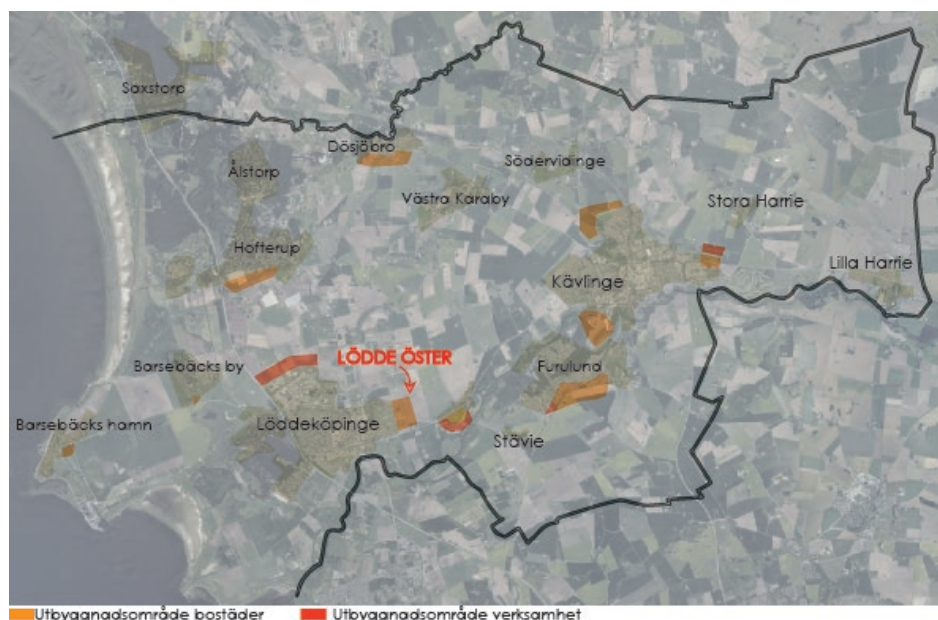

Figur 17 Kävlinge kommuns utbyggnadsplaner på jordbruksmark, överlappat med jordklassificering. Kartograf: Astrid Helgesson Liljedahl. Källa utbyggnadsområden: Kävlinge kommun 2022a. Källa jordklassificering: Länsstyrelsen Skåne 2023.

I översiktsplanen bedömer Kävlinge kommun att 3945 bostäder kan byggas genom förtätning medans förtätningsstrategin bedömer att 4450 bostäder kan byggas genom förtätning (som inte tar jordbruksmark i anspråk, med delstrategi 2 möjliggörs 7600 bostäder genom förtätningsstrategin).

Intressekonflikten Lödde Öster

Intressekonflikter mellan bebyggelse och jordbruksmark är vanligt förekommande och ett exempel på en sådan är Lödde Öster som är ett utpekade utbyggnadsområde i Kävlinge kommun som tar 18 hektar 9-klassig jordbruksmark i anspråk.

Figur 18 Kävlinge kommuns planerade utbyggnadsområden och Lödde Öster utpekade. Kartograf: Astrid Helgesson Liljedahl. Källa: Kävlinge kommun, 2022a. Flygfoto: Lantmäteriet Min karta, hämtat: 2025.

Kommunfullmäktige i Kävlinge kommun beslutade att anta planen våren 2023 men den överklagades av 22 klagande (Växjö tingsrätt mark- och miljödomstol, Mål nr P 2755–23 dom 2023-11-14). Detaljplanen fick därefter stopp i Växjö's mark- och miljödomstol hösten 2023. I följande avsnitt återberättas delar av domslutet i mål nr P 2755–23 dom 2023-11-14. Klagande parter menas de parter som överklagat beslutet. Det innehåll som lyfts fram i avsnittet nedan är endast yttranden som berör exploatering på jordbruksmark men i domen förekommer yttrande om andra faktorer också, exempelvis trafik och buller.

Yttrande från överklagande och Kävlinge kommun

Enligt domslutet upphäver mark- och miljödomstolen Kävlinge kommuns beslut att anta detaljplanen för Löddeköpinge 97:1 m.fl. (Lödde öster) i Löddeköpinge. I bakgrunden framgår de flera yrkande från klagande parter. De klagande ansåg bland annat att

kommunen inte bevisat tillräckligt att redan ianspråktagande mark kan användas som alternativ till exploatering av jordbruksmark, de hänvisar dessutom till översiktsplanens mål som yttrar att kommunen ska i större utsträckning förtäta än bygga ut på jordbruksmark. Även förtätningsstrategin kommer på tal i de klagandes yrkande, de nämner att kommunen redan har färdig strategi till förtätning som alternativ till exploatering som dessutom kan möta behovet av bostäder i kommunen. Flera klagande argumenterar för att detaljplanen inte reflekterar den resurshushållande inställning som framgår i kommunens styrdokument. De lyfter även en oro att detaljplanen för Lödde Öster har varit större i tidigare skeden och är därmed oroliga över att omkringliggande områden kommer detaljplaneläggas i framtiden och byggas ut "etapp efter etapp" med motiveringen att det redan finns bebyggelse där. De refererar till ett annat område i kommunen, Barsebäcks By, som klagande parter menar har utvecklats med denna princip av kommunen.

Det finns klagande parter som lyfter behovet av ett långsiktigt försörjningsperspektiv och att kommunen inte tar tillräcklig hänsyn till detta. I samband till detta lyfter de även jordbruksmarkens betydelse i tidens oroliga värld och efterfrågar undersökningar om åkermarkens betydelse i ett nationellt försvarsperspektiv och globalt försörjningsperspektiv i planerna.

Kävlinge kommun i sin tur försvarar detaljplanen av Lödde Öster. De yttrar att planförslaget kommer ersätta jordbruksmark med bebyggelse och motiverar det med ansvar för bostadsförsörjning och en växande befolkning. Kommunen delar inte klagandenas uppfattning om att förtätning skulle tillgodose behovet av bostäder och kommunen menar att förtätningsstrategins syfte har varit att vägleda och inspirera snarare än peka ut exakta områden eller antal bostäder. Precis som i översiktsplanen så yttrar kommunen att behovet av bostäder främst ska tillgodoses genom förtätning av befintlig bebyggelse. Men meddelar senare i sitt yrkande att de bedömt det nödvändigt att jordbruksmark tas i anspråk för bebyggelse. De lyfter även att utbyggnadsplanerna för Lödde Öster har funnits sedan Översiktsplan 2010. De beskriver att utbyggnadsplanerna i översiktsplan 2010 tog 550 hektar jordbruksmark i anspråk och

att utbyggnadsplanerna i översiktsplan 2040 har halverat den mängden. Hur mycket jordbruksmark som redan tagits i anspråk av den äldre översiktsplanens utbyggnadsplaner framgår dock inte.

De menar att detaljplanen är korrekt bedömd utifrån miljöbalken 3 kap. 4 § eftersom bostadsbehov är ett väsentligt samhällsintresse. De skriver:

”Det väsentliga samhällsintresset, dvs bostadsbehovet, kan inte tillgodoses genom att annan mark tas i anspråk. ÖP 2040 förespråkar förvisso förtätning framför att bebygga jordbruksmark, men förtätning av sådan redan ianspråktagen mark är inte tillräcklig för den bostadsutbyggnad som krävs för att möta prognostiserad befolkningstillväxt.”

(Citat av Kävlinge kommun. Växjö tingsrätt mark- och miljödomstol, Mål nr P 2755–23 dom 2023-11-14. S.25)

Kommunen menar att eftersom jordbruksmark omger Löddeköpinge så finns det inte möjlighet att tillgodose bostadsbehovet på annat sätt än att ta jordbruksmark i anspråk. De tillägger att detaljplanens utgångspunkt är att området planläggs med hög täthet

Mark- och miljödomstolens prövning i sak

I domstolens bedömning av detaljplanens anspråk på brukningsvärd jordbruksmark framkommer det att nybyggnationen kan räknas som ett väsentligt samhällsintresse, men att det krävs en konkret utredning som styrker att behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. De lyfter också kommunens planeringsstrategi i översiktsplan 2040 som uttrycker att nya bostäder i först hand ska tillkomma genom förtätning. Domstolen ifrågasätter varför kommunen redan mindre än 1 år efter antagen översiktsplan, med en planeringshorisont till 2040 och en uttalad strategi om att förtäta i första hand, bedömer att behovet av ny bebyggelse på högklassig jordbruksmark är så pass väsentligt.

Domstolen uppmärksammar även kommunens visioner i översiktsplanen om att öka kommunens variation av bostadsformer och bebyggelsetäthet i Löddeköpinge och att småhusbebyggelsen som dominerar kommunen ska kompletteras med allt fler

alternativ till bostadsformer. Domstolen lyfter att detaljplanen Lödde Öster rymmer största del enfamiljshus: 170 bostäder och flerfamiljshus:125 bostäder. De menar att det varken fokuserat på förtätning eller komplettering av bostadstyper i detaljplanen.

Mark och miljödomstolens samlade bedömning är därmed att Kävlinge kommun inte tillräckligt visar att den planerade bebyggelsen kan tillgodoses på annat tillfredställande sätt på annan mark som inte tar brukningsvärd jordbruksmark i anspråk (Växjö tingsrätt mark- och miljödomstol, Mål nr P 2755–23 dom 2023-11-14. S.25)

Kävlinge kommun har överklagat beslutet till Svea hovrätt och deras avgörande förväntas komma sommaren 2025.

Diskussion

Syftet med detta arbete har varit att belysa hur olika organ och myndigheter diskuterar och belyser exploatering av jordbruksmark och utifrån en exempelstudie av Kävlinge kommun undersöka tillämpning och praktiska konsekvenser av detta. De frågeställningar som ställdes var:

1. Hur diskuterar och belyser olika organ och myndigheter exploatering av jordbruksmark?
 - a. Hur beskrivs generellt exploatering av jordbruksmark?
 - b. Vilka strategier eller handlingsplaner beskrivs?
2. Hur behandlar Kävlinge kommuns översiktsplan exploatering av jordbruksmark?
 - a. På vilket sätt relaterar kommunens förtätningsstrategi till kommunens översiktsplan?
 - b. Hur kan en intressekonflikt i kommunen se ut och hur har rättssystemet hanterat denna?

Av resultatet kan man uppfatta att FAO i synnerhet lyfter problematik i livsmedelssystemet relaterat till konsumtionsmönster, orättvisor, markförhållande och den globala marknaden men belyser inte särskilt konsekvenserna av exploatering. EU däremot har ett särskilt fokus på exploatering och tillhörande strategier som syftar till att undvika ianspråktagande och hårdgörande av mark. Man kan däremot anta att FAO ser restriktivt på exploatering av jordbruksmark då de belyser urbanisering som en faktor till förlust av jordbruksmark och lyfter behovet av ökad produktion i livsmedelssystemen. Eftersom FN är en global organisation så uppmärksammas problem som inte förekommer i Europa i samma utsträckning, såsom hunger och undernäring, vilket ger frågan om behov av jordbruksmark en bredare mening. Det finns tydliga skillnader i hur FN och EU närmar sig exploatering av jordbruksmark vilket uppenbarar sig när man studerar dokumenten. Min uppfattning är att eftersom FAO har ett starkt fokus på utvecklingsländer så har termen *exploatering* en betydligt djupare innebörd och är nära kopplat till historiska maktordningar såsom kolonisering och handelsrelationer.

Dessutom har FN:s arbete ett stort fokus på rättvisa villkor för utveckling samt lyfter småbrukare och ursprungsbefolkningens rätt att få tillgång och kontroll över sin egen mark. Därmed kan jag se att innebörden av *exploatering på jordbruksmark* är avsevärt olika i kontexten FAO och kontexten EU.

FAO är tydliga med att behovet av jordbruksmark är stort i samband med deras bedömning att jordbruket kan behöva producera 50 % mer till år 2050 samtidigt som mängden jordbruksmark i världen minskar. Dessutom ser de en "extrem begränsning" i möjligheten att skapa ny odlingsbar mark i världen (FAO, 2021). De lyfter även att framtiden kan innebära större utmaningar i livsmedelssystemet till följd av klimatförändringar och miljöförstörelse (FAO, 2022). Europeiska kommissionen är väldigt tydliga när de skriver "man bör i möjligaste mån undvika att hårdgöra jordbruksmark och öppna utrymmen, och fokus bör ligga på att bygga på mark som redan har tagits i anspråk." (Europeiska kommissionen, 2021b). EU:s arbete med *Soil strategy 2030* uppmärksammar problematiken av överexploatering, ohållbar markanvändning och markförvaltning samt föroreningar i mark. Strategin lyfter konkreta åtgärder och verktyg som kan implementeras i arbete som berör markanvändning och fysisk planering, till exempel verktyget och strategin *markanvändshierarkin* (Europeiska kommissionen, 2021c).

Öka robustheten i livsmedelskedjan

FAO, EU, Sveriges riksdag och Region Skåne uppmärksammar alla livsmedelskedjans sårbarhet i globala kriser såsom vid extremväder, krig, konflikter och pandemier. FAO och EU har särskilt uppmärksammat behovet av långsiktigt hållbara livsmedelssystem sedan Rysslands invasion av Ukraina som destabiliserat det globala livsmedelssystemet (Europeiska kommissionen, 2023). FAO beskriver Ukraina som en viktig region för det globala livsmedelssystemet och att kriget lett till osäkerheter för nuvarande och kommande jordbrukssäsong (FAO, 2022). Det oroliga världsläget har fått Sveriges regering att prioritera ökad robusthet i Sveriges livsmedelssystemet. Detta framkommer särskilt i Livsmedelsstrategin 2.0 (2025) där de lyfter att livsmedelsberedskapen och livsmedelsproduktionen ska öka och att jordbruksmark som produktionsresurs ska

säkras (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, 2025). I samband med den nya livsmedelsstrategin lyfter regeringen en utredning av Jordbruksverket som menar att skyddet av jordbruksmark måste stärkas. Därför föreslår Jordbruksverket en ändring av miljöbalken 3 kap. 4 § som skulle innebära ett mer restriktivt sätt att tillämpa bestämmelsen om skydd av jordbruksmark (ibid). Skärpta bestämmelser kan säkerligen ge effekt men jag tror också att det krävs stora satsningar på att öka kompetensen och kapaciteten kring jordbruksrelaterade intressen i kommunhusen för att undvika exploatering på jordbruksmark och för att öka intresset för alternativa lösningar.

Jordbrukets konsekvenser för biologisk mångfald

För att möjliggöra en ökad inhemsk livsmedelsproduktion så krävs fortsatt tillgång på jordbruksmark eller innovationer som möjliggör ökad skörd. Däremot har flera av de senaste decenniernas innovationer för ett mer lönsamt jordbruk inneburit negativa konsekvenser för biologisk mångfald och jordhälsa (Naturbruksverket, 2024).

Rationaliseringen av jordbruket har lett till ett allt mer monokulturellt landskap som innehåller färre pollinatörer och naturliga fiender (SLU, 2019). För att kompensera för detta använder sig jordbruket av allt mer kemiska bekämpningsmedel och förlusten av biologisk mångfald riskerar att ge negativa effekter på jordbrukets avkastning (ibid).

Dessutom varnar FAO att världens mark- och vattenresurser är under stark press och att ekosystem är hotade. De menar att det globala livsmedelssystemet kräver omvandling för att bli mer motståndskraftigt, effektivt och långsiktigt hållbara (FAO, 2021). Europeiska miljöbyrån varnar också för det intensiva jordbrukets negativa effekter på marken. De belyser att minskad jordbruksyta men ökad avkastning har resulterat i ett intensivt jordbruk där främst syntetiska gödselmedel och växtskyddsåtgärder används (Bruyninckx, H., 2023).

Förr var jordbruket betydelsefullt för biologisk mångfald. Det småskaliga jordbrukslandskapet innehöll artrika miljöer såsom våtmarker, betesmarker, äng och vall. Dessa miljöer utgör bland de mest artrika i Sverige men har förlorats i stor

utsträckning på grund av jordbrukets rationalisering och storskalighet (Naturvårdsverket, 2024).

Konsekvenserna av det moderna jordbruket väcker frågor om hur länge jordbruket kan effektivisera och intensifiera driften utan att riskera att ekosystem kollapsar. Det är en komplex problematik: samtidigt som jordbruket i sin nuvarande form har negativa effekter på miljön, så är det också nödvändigt att värna om jordbruksmark för att både säkerställa livsmedelsförsörjningen och för att bevara dess potential att bidra till biologisk mångfald. Idag finns det stödåtgärder att ta del av som lantbrukare för att sköta och förvalta värdefulla marker, till exempel äng, som en del av satsningen att stärka den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet (Jordbruksverket, 2025). Om marken däremot exploateras sker en irreversibel process som i regel innebär att marken inte kan användas till livsmedelsproduktion igen och möjligheten att omvandla marken till artrika miljöer förloras (Jordbruksverket, 2022a).

Värdering av jordbruksrelaterade intressen i kommunal planering

Kävlinge kommuns översiktsplan är en av flera översiktsplaner jag studerat under min studietid, tillsammans med ett flertal detaljplaner och kommunala strategier. Min uppfattning är att hänsyn till livsmedelsproduktion och hushållning med jordbruksmark ofta inte ges det utrymme det kräver i kommunala styrdokument. Denna brist blir särskilt tydlig efter att ha läst de varningar som uttrycks i både FAO- och EU:s rapporter, där oroligheter i livsmedelssäkerheten, utarmade ekosystem och dålig markhälsa runt om i världen är återkommande teman. Även faktumet att enorma mängder matjord försvinner varje år globalt till följd av torka och ökenspridning. År 2012 rapporterades det att på bara 20 år hade matjord förlorats motsvarande hela USA:s åkerareal (Falkhaven, 2012).

Samtidigt finns det tecken på att det svenska jordbruket i framtiden kan komma att påverkas både positivt och negativt till följd av klimatförändringarna. Med det i åtanke känns det avgörande att trygga förutsättningarna för en hög livsmedelsproduktion i landet, och en sådan produktion förutsätter självklart tillgång till jordbruksmark. Särskilt

avgörande när bland annat ökenspridning och torka ökar till följd av klimatförändringar vilket hotar andra länders möjlighet att odla och bidra till den globala livsmedelskedjan (FAO, 2022).

Sveriges livsmedelsstrategi 2030 (den äldre) lyfter problematiken om okunskap hos kommuner som beskriver att de saknar kompetens, underlag och kapacitet att värdera jordbruksrelaterade intressen i jämförelse med andra intressen. I samband med detta lyfter regeringen att Livsmedelsstrategin ska verka för att öka kunskapen av jordbruksintressen och jordbruksmark vid framförallt planläggning. Dessutom betonar de att den fysiska planeringen bör ta hänsyn till jordbruksrelaterade intressen i samspel med andra samhällsintressen (Regeringen, 2017). Detta i relation till Kävlinge kommuns beskrivning av jordbruksintressen i översiktsplanen får en att tvivla på kapaciteten de har lagt på att undersöka värdet av kommunens jordbruksmark. De beskriver tydligt att jordbruksmark är en av kommunens viktigaste resurser och att den bör värnas om, dessutom förespråkar de omvandling av redan inanspråktagen mark vid bebyggelse (Kävlinge kommun, 2022a). Trots dessa visioner möjliggör deras utbyggnadsplaner 6005 nya bostäder på jordbruksmark och 3945 nya bostäder genom förtätning till år 2040. Detta skulle resultera i att cirka 250 hektar brukningsvärd jordbruksmark förloras. Enligt förtätningsstrategin finns möjligheten att bygga 7600 nya bostäder genom förtätning samt exploatering på 32 hektar jordbruksmark. De vill skilda beräkningarna från i alla fall mig att ifrågasätta Kävlinge kommuns utbyggnadsplaner. Särskilt eftersom de strider för Lödde Öster som tar 18 hektar 9-klassig jordbruksmark i anspråk, när deras vision är att förtäta i första hand. Översiktsplanen antogs av kommunfullmäktige hösten 2022. Nästkommande år, våren 2023, antog kommunfullmäktige detaljplanen Lödde Öster. Så efter 6 månader med den nya översiktsplanen - vars vision är att kommunen i huvudsak ska växa genom förtätning – presenteras en detaljplan där exploatering på jordbruksmark sker. Jag har all förståelse för att planerna om Lödde Öster har pågått länge och att kommunen behöver tillgodose behovet av bostäder i kommunen. Men precis som Växjö tingsrätt mark- och miljödomstol ifrågasätter i deras beslut att stoppa Lödde Öster, varför det redan efter ett år av en översiktsplan som

förespråkar förtätning och utbyggnadsplaner som sträcker sig till 2040, anses vara så väsentligt att exploatera på såpass värdefull jordbruksmark? Kan det vara precis som Livsmedelsstrategin lyfter, att kommunen saknar kapacitet att värdera jordbruksrelaterade intressen med andra väsentliga samhällsintressen?

Kävlinge kommun lyfter i deras översiktsplan att utbyggnadsplanerna innehåller en överkapacitet för bostäder i förhållande till befolkningsprognos på grund av marknadens och markägares varierade intresse. Deras mål är att bygga 6500 nya bostäder till år 2040, men de presenterar utbyggnadsområden med kapacitet för 9950 nya bostäder till år 2040 (Kävlinge kommun, 2022a). Det som skulle kunna bli problematiskt är att markägare visar intresse för utpekade utbyggnadsområden på jordbruksmark istället för områden som skulle innebära förtätning. Med förtätning skulle det kunna tillkomma kostnader av exempelvis rivning, sanering och framkomlighet. Å andra sidan kan förtätning innebära lägre kostnader gällande infrastruktur, vattenledningar och tillgång till service.

Den beräknade överkapaciteten i utbyggnadsplanerna väcker frågor kring om det verkligen är nödvändigt att peka ut möjlig exploatering på 250 hektar jordbruksmark. Det leder också till ifrågasättande av kommunens resonemang i domen Lödde Öster där de hävdar att behovet av bostäder inte kan tillgodoses på annan redan ianspråktagen mark, när de i översiktsplanen menar att det finns potential att bygga 3945 nya bostäder genom förtätning. Detaljplanen Lödde Öster omfattar 300 bostäder.

Bygga tätare

EU belyser att stadsutbredningen behöver begränsas och att städer behöver utformas med högre täthet, utan bekostnad på tätortsnära grönska (Europeiska miljöbyrå, 2023a). Dessutom menar de att man i möjligaste mån bör undvika att hårdgöra jordbruksmark och öppna utrymmen (Europeiska kommissionen, 2021b). För att navigera kring ianspråktagande av mark har EU tagit fram strategin *markanvändningshierarkin* som de uppmanar att tillämpa på nationell, regional och lokal

nivå vid planering av mark (se s.45, figur 4). Enligt hierarkin bör man i första hand *undvika* hårdgörrelse av mark, går inte det så bör man *återanvända* mark som redan är hårdgjord genom att exempelvis riva byggnader eller sanera. Finns inte den möjligheten så är nästa steg att *minimera* effekterna av hårdgörrelse genom att använda mark som är mindre gynnsam. Skulle alternativen hittills inte vara möjliga så är sista steget att *kompensera* vilket innebär att implementera begränsnings- och kompensationsåtgärder för att minimera förlusten av ekosystemtjänster (Europeiska kommissionen. 2021c). Något jag saknar i hierarkin är hur väl marken utnyttjas OM hårdgörrelse av marken sker. Alltså hur mycket nytta man får för det man förlorar. Skulle till exempel 20 hektar jordbruksmark exploateras för villor som rymmer en familj med hårdgjorda uteplatser och intilliggande asfalterade vägar så blir nyttan av den förlorade jordbruksmarken låg, men skulle de 20 hektaren användas för en tät bebyggelse med flerfamiljshushåll i bostäder med flertalet våningsplan så är nyttan betydligt högre. Med det sagt kvarstår dock faktum att ianspråktagande och hårdgörrelse av mark i möjligaste mån bör undvikas.

Ser man på detaljplanen för Lödde Öster så utgör

- flerbostadshus 125 bostäder
- radhus 90 bostäder
- kedjehus 30 bostäder
- friliggande småhus 50 bostäder

Totalt utgör alltså enfamiljsbostäder 170 bostäder. Om det nu bedöms oundvikligt att ta jordbruksmark i anspråk för att tillgodose bostadsbehovet i kommunen, så väcker det frågan om 170 enfamiljsbostäder och 125 bostäder i flerbostadshus på 3 till 4 våningar är motiverande nog för att ta 18 hektar högklassig jordbruksmark ur produktion? Jordbruksmark som skulle kunna producera spannmål som motsvarar cirka 200 000 brödlimpor per år (Elgåker & Kaaman, 2015).

Bostadskulturen i Sverige

Avslutningsvis vill jag lyfta en aspekt som gäckat mig under arbetets gång. En motsägelsefull tanke som jag burit med mig länge - nämligen att jag inte vill bo i en tät stad. Jag vill bo på landsbygden, omringad av jordbruksmark, skog och ängar. Jag vill att infrastrukturen ska vara tillräckligt utvecklad så att jag kan nå olika målpunkter på ett smidigt sätt och jag vill ha möjlighet att parkera min bil i stan. Jag vill att företag ska ha möjlighet att växa i Sverige och jag vill öka mängden gröna energikällor såsom vindkraftverk och solceller. Allt kräver tillgång på mark.

Trots att jag tydligt ser problemet med att jordbruksmark exploateras, så förstår jag att Sveriges "bostadskultur" inte riktigt klingar med förtätning. När jag och mina vänner pratar om våra framtida drömmar så svarar alla att de vill bo i hus. Några av oss drömmer om att bygga eget hus i framtiden och en egen trädgård är ett måste. Dessutom vill vi bo avskilt, en del av oss på landsbygden och en del i villaområden närmre centrum. Skulle alla Sveriges invånare dela våra drömmar så skulle troligtvis tätortsutglesningen pika och förtätning skulle inte tillgodose våra "behov". Dessa livsstilsideal rimmar inte med ett ifrågasättande av tätortutglesning, dagens markanvändningsplanering eller resursutnyttjande.

Denna inre konflikt är en slags dubbelhet som utmanar mitt sätt att tänka och jag tror knappast att dessa tankar är unika för mig, utan ingår i större planeringsfilosofiska frågor. Bland dessa frågor tillhör bland annat *vem har rätt till landskapet? Hur balanserar vi rätten att bo naturnära med ansvaret att bevara natur och jordbruksmark? Vem ska få tillgång till naturnära bostadsmiljö och till vilket pris?*

Jag vill inte påstå att bostadspreferenserna som jag och min kompisgrupp delar är representativa för någon generell trend bland unga. Stadsbefolkningen förväntas nämligen öka med 30 miljoner invånare till år 2050 enligt europeiska miljöbyrån (2023a) och de trycker på att bostäder och infrastruktur i synnerhet behövs utvecklas i städer. Dessutom får man en känsla av att bostadsbehovet i Sveriges storstadsregioner aldrig mättas, trots omfattande bostadsutveckling. Dessa frågor innehåller betydligt fler

faktorer än personliga boendepreferenser, men det är intressant att reflektera över hur livsstilsideal påverkar den fysiska planeringen och vilka kompromisser vi är beredda att göra.

Min egen inre konflikt speglar komplexiteten och intressekonflikterna som rör markanvändning och exploatering på jordbruksmark. Konkurrerande intressen kommer alltid uppstå i den fysiska planeringen, men det är viktigt att medvetenheten om de efterföljande konsekvenserna tydligt motiveras och lyfts fram i beslutsprocesser. Exploatering på jordbruksmark orsakar en irreversibel effekt, när marken väl tagits i anspråk för bebyggelse är dess odlingsförmåga förlorad för alltid. I en tid där dessutom odlingsmöjligheterna runt om i världen påverkas allt mer negativt av klimatförändringarnas konsekvenser, är värdet av Sveriges jordbruksmark allt mer betydelsefullt. Hur denna mark förvaltas och hushålls med påverkar inte bara landets förmåga att producera livsmedel, utan kan på längre sikt även vara avgörande för att upprätthålla en tillräcklig och trygg livsmedelsförsörjning i landet.

Metodreflektion och fortsatta studier

Dokumentstudien i form av en empirisk studie med kvalitativ ansats, tillsammans med en exempelstudie, har enligt min bedömning fungerat väl för detta arbete. Metoden har möjliggjort en fördjupad förståelse för de ramverk, strategier och riktlinjer som formulerats av beslutfattande organ och myndigheter, samtidigt som den gett utrymme för mig att reflektera över hur det kan se ut i praktiken. Genom att analysera styrdokument har jag fått en ökad förståelse för hur jordbruksmarkens status ser ut i olika planeringsnivåer, från FN:s globala perspektiv, där hunger och orättvisa i livsmedelssystemet särskilt betonas, till Sveriges livsmedelsstrategi som fokuserar på en högre livsmedelsberedskap och inhemsk produktion.

Dessutom har jag fått en stor förståelse för det komplexa arbetet fysiska planerare står inför när olika samhällsviktiga funktioner vägs mot varandra och behöver tillgodoses för invånares välmående.

Studien hade kunnat utvecklats genom att inkludera fler perspektiv och ge fler aktörer utrymme att bidra med reflektioner. Exempelvis hade intervjuer med tjänstemän från Kävlinge kommun nyanserat bilden av de planerade utbyggnadsområdena på jordbruksmark i översiktsplanen och de hade fått möjlighet att återge sitt perspektiv av intressekonflikten Lödde Öster. Det skulle även vara intressant att skapa en enkät som skickas ut till kommunala planerare i hela landet för att fråga hur de förhåller sin markanvändningsplanering till jordbruksmark och hur de reflekterar kring att väga samhällsviktiga intressen mot varandra. Dessutom hade det varit intressant att lyfta lantbrukarnas perspektiv för att få deras syn av exploatering på jordbruksmark och höra deras reflektioner kring en möjlig omställning av det moderna jordbruket för att göra det mer långsiktig hållbart.

Efterord

Cirka två veckor efter att jag lämnat in min uppsats mottog jag handlingar från Svea hovrätts mark- och miljööverdomstol, innehållande domslutet i ärendet rörande Kävlinge kommuns överklagande av Växjö tingsrätts mark- och miljödomstols beslut att upphäva detaljplanen för Lödde Öster. Av handlingarna framgår att mark- och miljööverdomstolen beslutat att upphäva Växjö tingsrätts tidigare dom. Därmed fastställs Kävlinge kommuns beslut att anta detaljplanen för Lödde Öster. Domstolen anser att kommunen, genom sina förtydliganden i överklagandet, har utrett alternativa områden i tillräcklig omfattning. Detaljplanen bedöms därför inte strida mot 3 kap. 4 § miljöbalken (Svea hovrätt Mark- och miljööverdomstolen, mål nr P 15453-23, dom 2025-05-21)

Denna dom får, enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar, inte överklagas.

Källor

Andersson, J. Jordbruksverket 2021. *Värdering av jordbruksmark i planprocessen*
<https://jordbruksverket.se/download/18.4137e45617d4ac03597d469b/1637920970680/Slutredovisning-mmr-projekt-vardering-jordbruksmark-tga.pdf> (Hämtat: 28-01-2025)

Boverket 2021. *Hårdgjorda ytor*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/platser/hardgjorda/> (Hämtat: 13-03-2025)

Bruyninckx, Hans. 2023. *Mark och jord: mot en hållbar användning och förvaltning av dessa livsnödvändiga resurser*. European Environment Agency
<https://www.eea.europa.eu/sv/miljosignaler/miljosignaler-2019/artiklar/mark-och-jord-mot-en> (Hämtat: 22-01-2025)

Centrum för biologisk mångfald. 2024. *Forskning*.
<https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald-cbm/forskning/> (Hämtat: 04-12-2025)

Cinyabuguma, M., McConnell, V. (2012). *Urban Growth Externalities and Neighborhood Incentives: Another Cause of Urban Sprawl?*
<https://media.rff.org/documents/RFF-DP-12-21.pdf>

Elgåker, H. Kaaman J., Länsstyrelsen Skåne. 2015. *Markhushållning i planeringen - Jordbruksmarken i Skåne*. ISBN: 978-91-7675-015-5. Rapportnummer: 2015:27.
<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.68fbc90d193243b379e482f6/1732526443713/Markhush%C3%A5llning%20i%20planeringen%20Jordbruksmarken%20i%20Sk%C3%A5ne.pdf>

Enghag O., Persson J., Börjesson, A., Gert L., Eklöf P., Renström C. 2014. *Väsentligt samhällsintresse? Jordbruksmarken i kommunernas fysiska planering*

https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra13_35k.pdf

Europeiska kommissionen. 2023. *DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Soil Monitoring and Resilience (Soil Monitoring Law)*
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV-EN/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52023PC0416> (Hämtat: 28-02-2023)

Europeiska kommissionen. 2021a. *En verktygslåda för främjande av naturen - Förlust av biologisk mångfald, naturskydd och EU:s åtgärder för naturen.*
<https://cireko.se/wp-content/uploads/2024/11/En-verktygslada-for-framjande-av-naturen.pdf>

Europeiska kommissionen. 2021b. Frågor och svar om EU:s markstrategi.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/qanda_21_5917
Hämtat: 2025-03-17

Europeiska kommissionen. 2021c. *EU:s markstrategi för 2030 Frisk mark till förmån för människor, livsmedel, natur och klimat - {SWD(2021) 323 final}*
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0699>

Europeiska miljöbyrån. 2006. *Urban sprawl in Europe - The ignored challenge.*
https://www.eea.europa.eu/publications/eea_report_2006_10/eea_report_10_2006.pdf/view

Europeiska miljöbyrån. 2019. Europeiska miljöbyråns miljösignal 2019 – Mark och jord i Europa. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/eea-signals-2019-land/swedish-pdf-europeiska-miljobyrans-miljosignaler-2019-mark/@@download/file>

Europeiska miljöbyrån. 2023a. *Mark och jord i Europa – Städernas betong breder ut sig.*
<https://www.eea.europa.eu/sv/miljosignaler/miljosignaler-2019/artiklar/mark-och-jord-i-europa>

Europeiska miljöbyrån. 2023b. *Jorden, marken och klimatförändringar*.
<https://www.eea.europa.eu/sv/miljosignaler/miljosignaler-2019/artiklar/jorden-marken-och-klimatforandringar>

Europeiska miljöbyrån. 2023c. *Land take and net land take*.
<https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/land-take-statistics-dashboards> Hämtat: 2025-03-25

European Parliament, 2024. EPRS | European Parliamentary Research Service, Vivienne Halleux, Members' Research Service PE 757.627. 2024. *BRIEFING EU Legislation in Progress - Soil monitoring and resilience directive*
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757627/EP_RS_BRI\(2024\)757627_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757627/EP_RS_BRI(2024)757627_EN.pdf)

Falkhaven, E. 2012. *Förstudie Samverkan för strategisk och långsiktigt hållbar markanvändning stad/land*. <https://dengodajordense.wordpress.com/wp-content/uploads/2020/02/fc3b6rstudie-markanvc3a4ndning-maj-20122.pdf>

FAO. 2021. The state of the world's land and water resources for food and agriculture – Systems at breaking point. Synthesis report 2021. Rome.
<https://doi.org/10.4060/cb7654en>

FAO. 2022. The State of Agricultural Commodity Markets 2022. The geography of food and agricultural trade: Policy approaches for sustainable development. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/cc0471en>

FAO. 2024. The State of Food and Agriculture 2024 – Value-driven transformation of agrifood systems. Rome. <https://doi.org/10.4060/cd2616en>

Formas. 2025. *Policylabb: Hållbar markanvändning för att nå klimatmålen*
<https://formas.se/soka-finansiering/alla-utlysningar/utlysningar/2024-11->

[26-policylabb-hallbar-markanvandning-for-att-na-klimatmalen.html](https://globalis.se/Statistikk/befolkningstetthet)

(Hämtat: 27-01-2025)

Globalis (FN-Förbundet). 2025. *Befolkningstäthet*

<https://globalis.se/Statistikk/befolkningstetthet> (Hämtat: 04-21-2025)

Granvik, M. 2012. *The Localization of Food Systems — An Emerging Issue for Swedish Municipal Authorities, International Planning Studies*, 17:2, 113-124

https://www.researchgate.net/publication/241723084_The_Localization_of_Food_Systems_-_An_Emerging_Issue_for_Swedish_Municipal_Authorities

Hall, M., Hedlund, K., Ingimarsdóttir, M. (red). 2022. *Markanvändning för en klimat positiv framtid*. CEC Rapport Nr 07. Centrum för miljö- och klimatvetenskap, Lunds universitet

https://www.cec.lu.se/sv/sites/cec.lu.se.sv/files/2023-03/CEC_rapport_7_Markanv%C3%A4ndning_klimatpositiv_framtid.pdf

Hasselberg, P., Johansson H., Månsson S., Roland S., Westlin H., Hushållningssällskapet Väst. Textbearbetning av Jordbruksverket 2015. *Jordbruksmarkens värden*. Jönköping.

<https://www2.jordbruksverket.se/download/18.352c057214f2288b85cf16be/1439541455348/ovr362.pdf>

Håkansson, S. 2022. <https://www.lu.se/artikel/fyra-ar-med-samverkan-och-tvarvetenskap> (Hämtat: 22-03-2025)

Jordbruksverket, 2020a. *Jordbruksmarkens värden*

<https://jordbruksverket.se/jordbruket-miljon-och-klimatet/jordbruksmarkens-varden> (Hämtat: 22-01-2025)

Jordbruksverket, 2020b. *Exploatering av jordbruksmark 2016–2020*

<https://webbutiken.jordbruksverket.se/sv/artiklar/ra218.html>

Jordbruksverket, 2025. *Miljöersättning för skötsel av betesmarker och slåtterängar 2025*.

<https://jordbruksverket.se/stod/jordbruk-tradgard-och->

[rennaring/jordbruksmark/betesmarker-och-slatteangar/skotsel-av-betesmarker-och-slatteangar#samtycketpengarkandufa](#) (Hämtat: 2025-03-18)

Jönköpings kommun. U.å. *Program avseende Jordbruksmarkens värde i samhällsplaneringen*

[https://www.jonkoping.se/download/18.2f605d0317467577e01a17d/1600871845302/
Program%20avseende%20Jordbruksmarkens%20värde%20i%20samhällspl
aneringen.pdf](https://www.jonkoping.se/download/18.2f605d0317467577e01a17d/1600871845302/Program%20avseende%20Jordbruksmarkens%20värde%20i%20samhällspl
aneringen.pdf)

Jönköpings kommun. 2024. *Yttrande över betänkandet, Livsmedelsberedskap för en ny tid SOU 2024:8.*

[https://www.regeringen.se/contentassets/2e1a98cdb7034aec9d8a384640
521c2d/jonkopings-kommun.pdf](https://www.regeringen.se/contentassets/2e1a98cdb7034aec9d8a384640521c2d/jonkopings-kommun.pdf)

Kävlinge kommun & Spacescape. 2017. *Förtätningsstrategi - Verktyg för värdeskapande stadsutveckling.*

[https://www.kavlinge.se/download/18.68cf56cf1786deca4064e86/161821
8458021/F%C3%B6rt%C3%A4tningsstrategi.pdf](https://www.kavlinge.se/download/18.68cf56cf1786deca4064e86/1618218458021/F%C3%B6rt%C3%A4tningsstrategi.pdf)

Kävlinge kommun. 2022a. *ÖP 2040 Översiktsplan för Kävlinge kommun Del 1 – Planförslaget.*

[https://www.kavlinge.se/download/18.460c77f918288626f218701/166314
3436062/Del%201%20%C3%96P2040%20Planf%C3%B6rslaget%20antagandehandling.pdf](https://www.kavlinge.se/download/18.460c77f918288626f218701/1663143436062/Del%201%20%C3%96P2040%20Planf%C3%B6rslaget%20antagandehandling.pdf)

Kävlinge kommun. 2022b. *ÖP 2040 Översiktsplan för Kävlinge kommun Del 3 – Konsekvensbeskrivning med miljöbedömning.*

[https://www.kavlinge.se/download/18.460c77f918288626f218703/166314
3436846/Del%203%20%C3%96P%202040%20Konsekvensbeskrivning%20inkl%20milj%C3%B6bed%C3%B6mning%20antagandehandling.pdf](https://www.kavlinge.se/download/18.460c77f918288626f218703/1663143436846/Del%203%20%C3%96P%202040%20Konsekvensbeskrivning%20inkl%20milj%C3%B6bed%C3%B6mning%20antagandehandling.pdf)

- Kävlinge kommun. 2023. Detaljplan för Löddeköpinge 97:1 m.fl. i Löddeköpinge.
Diarienummer: KS 2018/20
https://www.kavlinge.se/download/18.370282d318655eb3e8c663c/1678778956849/L%C3%B6ddek%C3%B6pinge%2097_1%20planbeskrivning%20anlagande.pdf
- Kävlinge kommun. 2025a. *Om Kävlinge kommun*. <https://www.kavlinge.se/kommun-och-politik/kommunfakta/om-kavlinge-kommun> (Hämtat: 02-03-2025)
- Kävlinge kommun. 2025b. *Detaljplan för Löddeköpinge 97:1, Löddeköpinge*.
<https://www.kavlinge.se/L%C3%B6ddek%C3%B6pinge97:1> (Hämtat: 03-05-2025)
- Kävlinge kommun. 2025c. *Statistik*. <https://www.kavlinge.se/kommun-och-politik/kommunfakta/statistik> (Hämtat: 02-03-2025)
- Landén Helmbold, E. 2020. *TÄTT ELLER BRETT? - en forskningsförberedande studie i effekter av kontinuerlig tätortsutglesning*.
https://stud.epsilon.slu.se/16305/7/landen_helmbold_e_201112.pdf
- Landsbygds- och infrastrukturdepartementet. 2025. *Livsmedelsstrategin 2.0*.
<https://www.regeringen.se/contentassets/77b9be17a33f4d8a804512d4ac6ea517/livsmedelsstrategin-2.0.pdf>
- Larsson, A, Germundsson, L. 2012. *Mål och metoder för hushållning med god jordbruksmark inom kommunal planering*. SLU. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap.
https://www.researchgate.net/publication/279653824_Mal_och_metoder_for_hushallning_med_god_jordbruksmark_inom_kommunal_planering
- LRF. 2025. *Livsmedelsfrågor i Skåne*. <https://www.lrf.se/regioner/skane/det-har-gor-lrf-skane/livsmedelsfragor-i-skane/> (Hämtat: 2025-03-17)
- LRF. 2024. *Sveriges självförsörjningsgrad* <https://www.lrf.se/las-mer/forsorjningsgrad/> (Hämtat 24-01-2025)

Länsstyrelsen Skåne. 2022. *LÄNSSTYRELSENS ROLL I DEN REGIONALA FYSISKA PLANERINGEN*. <https://www.skane.se/namndshandlingar/7652717/>

Länsstyrelsen Skåne. U.å. *Kulturmiljöprogram: Kävlinge kommun*.
<https://www.lansstyrelsen.se/skane/besoksmal/kulturmiljoprogram/oversiktliga-kommunbeskrivningar/kulturmiljoprogram-kavlinge.html> (Hämtat 02-03-2025)

Magnusson, E. 2021. *Skåne i topp – här är kommunerna som exploaterar mest åkermark*. <https://www.sydsvenskan.se/2021-09-22/skane-i-topp-har-ar-kommunerna-som-exploaterar-mest-akermark/> (Hämtat: 03-05-2025)

Naturvårdsverket, 2024. Odlingslandskapet
<https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/mark-och-vattenanvandning/odlingslandskapet/> (Hämtat: 2025-03-18)

Naturvårdsverket U.å. *Vägledning - Samråd vid ändring av markanvändning på jordbruksmark* <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/samhallsplanering/samrad-vid-andring-av-markanvandning-pa-jordbruksmark/#E63734161> (Hämtat: 24-01-2025)

Norberg, M., Högberg, Å., Sveriges Kommuner och Regioner. 2023. *Marginalintäkter vid befolkningsförändring*.
<https://skr.se/download/18.7d3ae8fa18a831ee705f4b0/1694531221891/Marginalinta%CC%88kter-vid-befolkningsf%C3%B6r%C3%A4ndring.pdf>

Nordström, J., Alkan Olsson J., Hanson H., Clough, Y., Brady, M., Alentun C., Constance Hedenfelt, E., Frykman, L., Gunnarsson J., Hammarlund, C., Klint Bywater, E., Lorentzi Wall, L., Lundmark L., Wilhelmsson F. 2021. *Ekologisk kompensation - Upptag och integrering bland svenska aktörer och kvantifiering av de samhällsekonomiska effekterna*.
<https://www.naturvardsverket.se/globalassets/media/publikationer-pdf/7000/978-91-620-7008-3.pdf>

Regeringen. 2017. *Regeringens proposition 2016/17:104 En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet Prop. 2016/17:104*
<https://www.regeringen.se/contentassets/256cc25ab5a84db7a76730abb9cc3773/en-livsmedelsstrategi-for-sverige-fler-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet-prop-2016-17-104.pdf>

Regeringskansliet U.å. En livsmedelsstrategi för jobb och hållbar tillväxt i hela landet
<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/en-livsmedelsstrategi-for-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet/> (Hämtat 24-01-2025)

Region Skåne. 2024a. Anspråk på jordbruksmark – kartläggning för Skåne
<https://utveckling.skane.se/publikationer/publikationer/ansprak-pa-jordbruksmark--kartlaggning-for-skane/> (Hämtat: 22-01-2025)

Region Skåne. 2024b. *Skåneanalysen*.
https://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer/skaneanalysen-befolkning-2023_korrekt.pdf

Region Skåne. 2022. *Välkommen till Regionplan för Skåne 2022–2040*.
<https://experience.arcgis.com/experience/a35ec0bb48554692ad6684a253d79b6c/page/V%C3%A4lkommen> (Hämtat: 04-04-2025)

Rockström, J., Williams, J., Daily, G., Noble, A., Matthews, N., Gordon, L., Wetterstrand, H., DeClerck, F., Shah, M., Steduto, P., de Fraiture, C., Hatibu, N., Unver, O., Bird, J., Sibanda, L., & Smith, J. 2017. *Sustainable intensification of agriculture for human prosperity and global sustainability*. Kungliga Vetenskapsakademien.
<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s13280-016-0793-6.pdf>

Rundlöf, M., Lundin, O., Bommarco, R. 2012. *Växtskyddsmedlens påverkan på biologisk mångfald i jordbrukslandskapet*
https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/ckb/publikationer/ckb-rapporter/ckb-biologisk-mangfald-slutlig-a.pdf?utm_source=chatgpt.com

Russel, D. 2023. *Intervju – Jord: en levande skatt under våra fötter*.
<https://www.eea.europa.eu/sv/miljosignaler/miljosignaler-2019/artiklar/intervju-2013-jord-en-levande>

Sgi (Statens Geotekniska institut), 2024. *Erosion*. <https://www.sgi.se/sv/Forskning--larande/om-geoteknik-och-miljogeoteknik/geoteknik-och-markmiljo/vad-ar-erosion/> (Hämtat: 2025-03-18)

SCB. 2025. *Befolkningstäthet i Sverige*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/befolkningstathet-i-sverige/> (Hämtat: 04-21-2025)

SCB. 2023. *Marken i Sverige*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/miljo/marken-i-sverige/> (Hämtat: 2025-03-17)

SCB. 2019. *Markanvändningen i Sverige*. Sjunde utgåvan. ISBN 978-91-618-1660-6.
https://www.scb.se/contentassets/eea00bda68634c1dbdec1bb4f6705557/mi0803_2015a01_br_mi03br1901.pdf

SFS 1998:808 *Miljöbalk (1998:808)* https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808/

SLU. 2019. *Biologisk mångfald ger större skördar*. <https://www.slu.se/ew-nyheter/2019/10/biologisk-mangfald-ger-storre-skordar/>

Svea hovrätt Mark- och miljööverdomstolen. 2025. Mål nr P 15453-23- Dom 025-05-21 Stockholm.

Sveriges riksdag. 2025. *Plan- och bygglag (2010:900)*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan-och-bygglag-2010900_sfs-2010-900/ (Hämtat: 02-11-2025)

Uddenberg, E., Länsstyrelsen Skåne. 2001. *Skånes värdefulla jordbruksmark - tätortsexpansion och utbyggnad av infrastruktur på högt klassad åkermark - från 1960 till nutid* <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.68fbc90d193243b379e48b86/1732527490460/Sk%C3%A5nes%20v%C3%A4rdefulla%20jordbruksmark%20-%20T%C3%A4rtortsexpansion%20och%20utbyggnad%20av%20infrastruktur%20p%C3%A5%20h%C3%B6gt%20klassad%20%C3%A5kermark%20-%20Fr%C3%A5n%201960%20till%20nutid.pdf>

von Post, M., Dänhardt, J., Smith, H.G., Akselsson, C., Alkan Olsson, J., Boyd, E., Brogaard, S., Börjesson, P., Clough, Y., Ekroos, J., Wilhelmsson, F. 2020. *Samverkan för en hållbar markanvändning – vilka utmaningar behöver lösas? En framtidsspaning inom ramen för samverkansinitiativet LU Land*. Lunds universitet https://www.cec.lu.se/sv/sites/cec.lu.se.sv/files/2021-02/slutrapport_lu_land_horizon_scan_2020.pdf

Växjö tingsrätt mark- och miljödomstol Mål nr P 2755–23 dom 2023-11-14.

Wikström R., Länsstyrelsen Gävleborg. 2023. *Jordbruksmark - en mångsidig resurs att förvalta Vägledning i den fysiska planeringen* Rapport: 2023:14 ISSN: 0284:5954 <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.8cd5a1b19362fb4fc226c7/1732537489271/Jordbruksmark%20-%20en%20m%C3%A5ngsidig%20resurs%20att%20f%C3%B6rvalta.pdf>

Wretling Clarin, A., Jordbruksverket 2013. *Allt om landet - en sammanfattning*. Artikelnr: RA13:23 https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_ovrigt/aol11_1.pdf

